

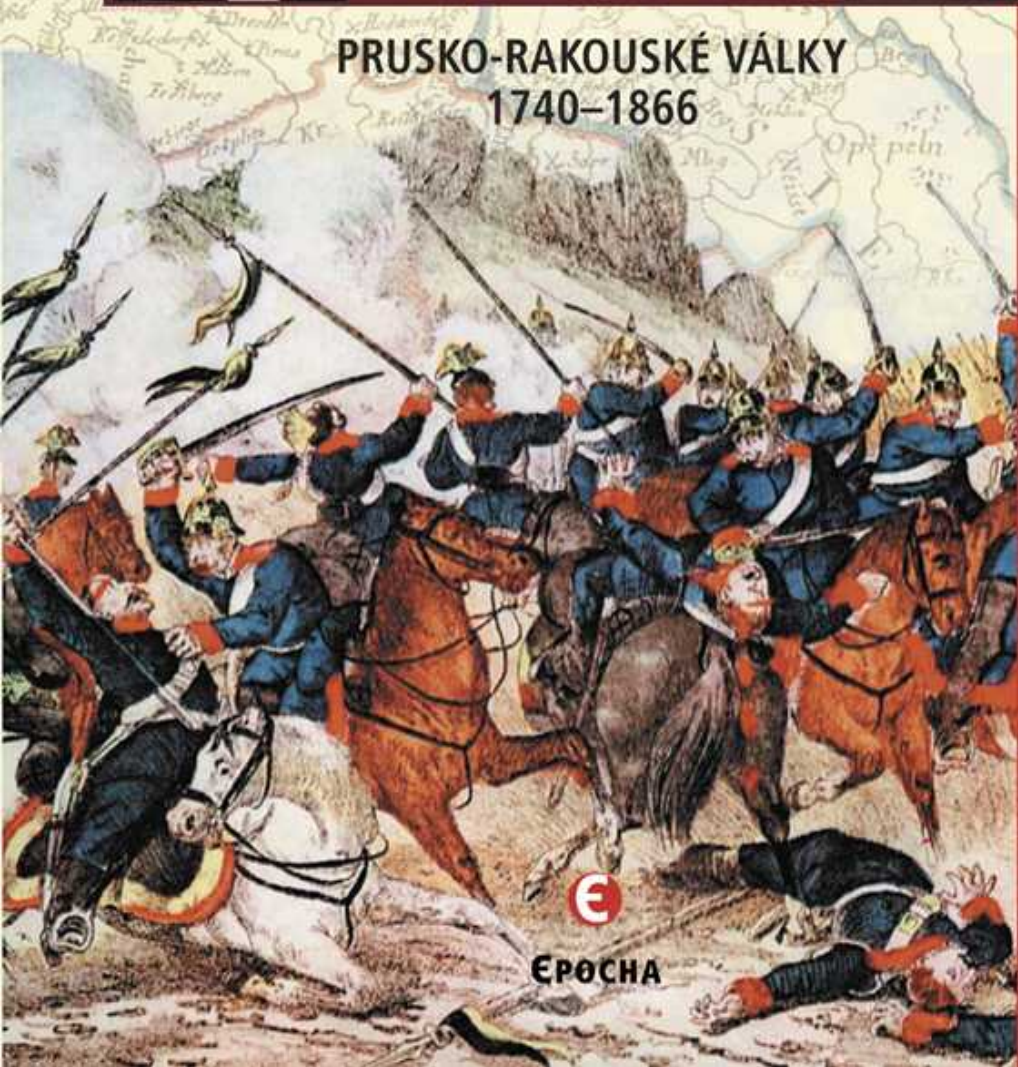
KAREL RICHTER

Třeba i železem a krví

PRUSKO-RAKOUSKÉ VÁLKY
1740–1866

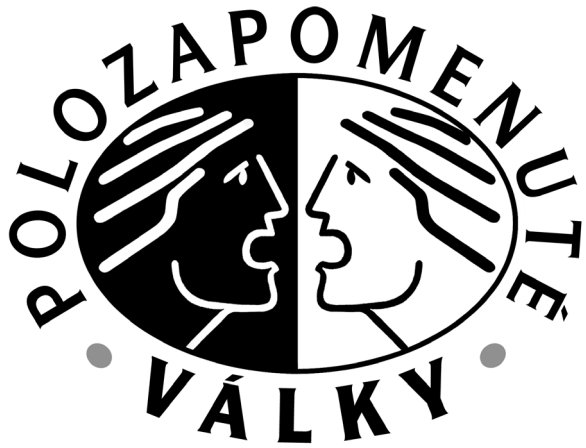
EPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

POLOZAPOMENŮTĚ
VÁLKY

EDICE

KAREL RICHTER

Třeba i železem a krví

PRUSKO-RAKOUSKÉ
VÁLKY 1740–1866

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Karel Richter, 2007

Cover © Karel Kárász, 2007

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2007

ISBN 978-80-87027-29-5

Věnuji své ženě Jarmile.

*Zvláštní poděkování
Markétě Sandanusové
za výtvarnou spolupráci.*

OBSAH

I. Dědičné rozepře	11
Tragický rok	12
Vpád do Slezska	36
Požár se rozhořívá	44
Válka na pokračování	49
Druhá slezská válka	61
Bitva u Žďáru	79
II. Sedmiletá válka	89
Diplomatický přelom	90
Vpád do Saska	93
Bitva u Lovosic	100
Kdo seje vítr	115
Krvavá lázeň u Kolína	126
Válka se rozhořívá	138
Naděje na dobytí Slezska	148
Co bude dál?	157
Tažení ruských spojenců	161
Do čtvrtého roku války	168
Jen zázrak mohl spasit Prusko	180
Z posledních sil	186
Bitva u Lehnice	194
Ovládnutí Berlína	198
Kdy bude Prusko na kolenou?	208
Zázrak	218
Sklizeň bídné úrody	226
III. Bramborová válka	235
Nezhojené jizvy	236
Josefovy plány	239
Krátkodechá válka	242

IV. Pruské ambice	251
Historický prolog.....	252
Pod novým králem	259
Šlesvicko-holštýnské extempore	262
V. Konečné vyrovnání	285
Itálie vstupuje do hry	286
Na severním válčišti	297
Pruský vpád do Čech	308
Pruský nezdar u Trutnova	331
Nešťastná bitva u Skalice	346
Na jizerské frontě.....	357
Ztráta Jičína	369
Pruský útok pokračuje	378
Válečné finále	382
Schyluje se k bitvě	388
Bitva začíná	395
Výsledek na vážkách	403
Boční úder	410
Druhá armáda přichází	417
Boj o centrální postavení	424
Oharky naděje	436
Ústup	447
Složitá cesta k míru	466
Jednání o míru	472
Doslov	480
Chronologie	484
Literatura	493

I. Dědičné rozepře

TRAGICKÝ ROK

Na Staroměstském náměstí v Praze byl 31. prosince 1865 přesně o půlnoci před zraky početného davu zvědavých diváků spuštěn hodinový stroj památného orloje na radniční věži. Odpočítal poslední hodiny starého roku a lidé, kteří nadšeně přihlíželi průvodu nových, barevných figur apoštolů, netušili, co všechno je v nadcházejícím roce čeká. A nejnem je.

Za několik dní, v pátek 5. ledna 1866, se na jevišti Prozatímního divadla, naplněného do posledního místečka, odehrávala dlouho ohlašovaná a s dychtivým napětím očekávaná první opera skladatele a kapelníka Bedřicha Smetany s názvem, který, jak se za pár měsíců ukáže, má téměř prorocký význam, Braniboři v Čechách. Opera sklídila obrovský úspěch.

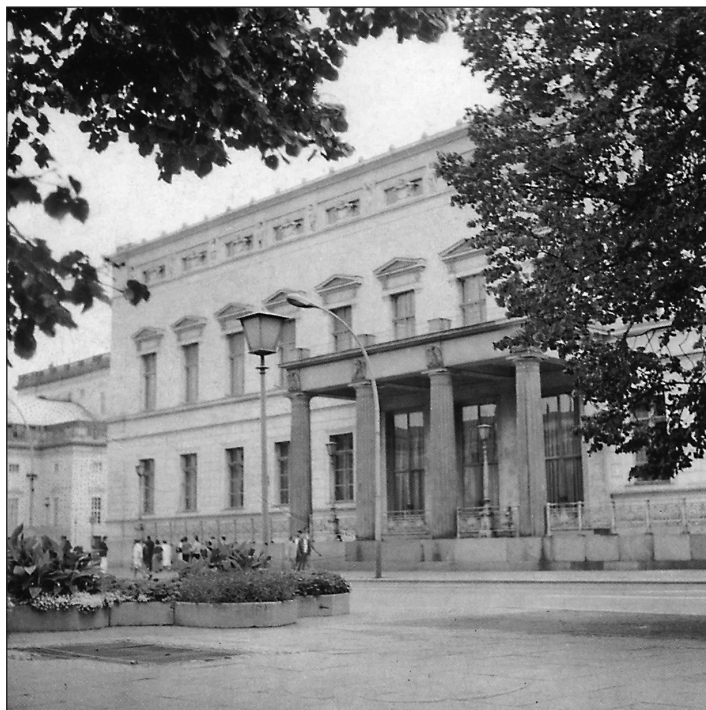

František Josef I.

Budoucnost se zdála nadějná. *Národní listy* v novoročním úvodníku hýřily optimismem: „Zdá se, jako by každý jednotlivý stát měl co hojit na ranách z dob dřívějších, pročež touží po klidu.“ To byl zajisté správný postřeh, příští měsíce však přinesou definitivní odpověď na otázku, zda řečená tužba po klidu bude naplněna.

V Čechách se lidé radují: Císař pán František Josef I. přijal prosincovou děkovnou adresu českého sněmu s „nejúplnějším uspokojením“ a odpověděl nadějným poselstvím, v jehož závěru se pravilo: „Radostně vítám okamžik, ve kterém zdar velikého díla mne povede do mého staroslavného města Prahy, abych tam uprostřed svých věrných Čechů po právu a svatém obyčeji akt korunovací vykonal.“

Ještě 8. února české noviny citovaly z trůnní řeči britské královny Viktorie v parlamentu ujištění, že „nemá příčiny, aby se bála, že mír všeobecný bude porušen“. Avšak již následující den znepokojilo české čtenáře

Královský palác v Berlíně

uveřejnění zvláštního telegramu z Vídně, že „mezi Vídní a Berlínem je napnutí co možno veliké“. Co se stalo?

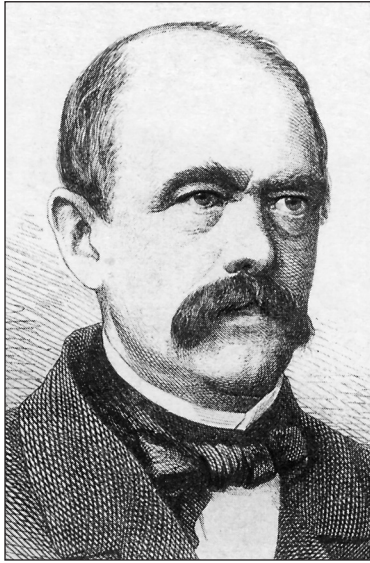
Propukaly rozpory ve společné rakousko-pruské správě Šlesvicka-Holštýnska. V obou vévodstvích se přes úřední zákaz nepřestávalo agitovat pro nastolení vlády vévody Augustenburského, zatímco pruská nadvláda v jakékoli podobě ztrácela širší podporu. Rakousko nemělo důvod v Holštýnsku svěřenému její správě potlačovat snahy o nezávislost na Prusku. Odmítalo proto pruské žádosti o zákrok proti stoupencům augustenburské vlády na svém správním území jako nevhodné a nepřijatelné vměšování do svých mocenských záležitostí. Berlín byl zvláště pobouřen čtyřtisícovým protipruským protestním shromážděním augustenburské strany 23. ledna v Altoně, které rakouský guvernér generál Gablenz nejprve zakázal, ale nakonec povolil. Pruský protest rakouská vláda zamítla. Pruský premiér Bismarck dal při setkání s rakouským vyslancem Esterházym jednoznačně najevo, že již nepovažuje prusko-rakouskou alianci za platnou.

28. února se to potvrdilo v Berlíně. Ve starém paláci s antickým portálem na třídě Unter den Linden přesně ve 12.00 začalo jednání korunní rady, kterou narychlo svolal král Wilhelm. Ještě než se ujal slova, přejel vážným pohledem všechny přítomné civilní i vojenské hodnostáře. Seděli tu ministři v čele s Ottou von Bismarckem, korunní princ Friedrich Wilhelm, šéf generálního štábu generál Helmuth von Moltke s třemi dalšími generály ve zlatě vyšíváných tmavomodrých uniformách, pruský vyslanec v Paříži hrabě von Goltz. Všichni hleděli na krále s dychtivým očekáváním. Napětí vzrostlo, když král vyzval přítomné, aby o všem, co se bude projednávat, jakož i o pouhém tématu jednání zachovali nejprísnější mlčení. Hned poté přešel k věci: Gastýnské úmluvy o společné správě Šlesvicka-Holštýnska ztratily platnost. Rakouská vláda nastolila vůči Prusku nepřátelský kurz, který možná povede k válce. Prusko nemůže ustoupit od svých plánů. Projev zakončil výbojným výrokem: „Nechceme provokovat válku, ale musíme jít svou cestou dále, aniž bychom se přítom války zalekli.“

Po králi se ujal slova Bismarck. V působivých barvách vylíčil celý sled rakouských intrik a řekl bez obalu: „Nebylo by moudré nechat na Rakousku volbu příhodného okamžiku pro válku. Jelikož rakouskou únorovou nótou je roztržka dovršena, nastala ta pravá chvíle. Celý historický

vývoj německých vztahů, nepřátelské chování Rakouska,“ volal silným hlasem, „nás ženou vstříc válce. Bylo by chybou jít jí nyní z cesty!“

Všichni ministři dávali příčinnivě najevo souhlas se slovy svého premiéra.

Otto von Bismarck

Pruský vyslanec v Paříži hrabě Robert Goltz doplnil jeho projev ujištěním, že Francie v případě války o Šlesvicko a Holštýnsko zachová neutralitu stejně jako Anglie a sprátelené Rusko. Prusko bude mít tudíž bezpochyby krytá záda, zejména uzavře-li spojenectví s Itálií, kterým by dozajista dosáhlo neobyčejně výhodného diplomatického i vojenského postavení.

Všichni přítomní, kromě ministra financí, přitakávali válečnému řešení. Šlesvický guvernér Manteuffel dokonce zvolal: „My se už nacházíme ve válce a já se vřele přimlouvám za její rozšíření!“

Nakonec byl požádán o vyjádření náčelník generálního štábu a tvůrce operačních plánů pro válku proti dunajské monarchii generál Moltke, pod jehož vedením se generální štáb proměnil z bezvýznamného vědecko-technického pracoviště ministerstva války v řídicí a plánovací centrum a skutečný vrcholný orgán velení pruské armády.

„Já jsem pro válku,“ oznámil úvodem. „Podmínkou pro vítězství nad Rakouskem je vojenské spojenectví s Itálií, aby bylo možno odpoutat nucenou přítomností v Itálii alespoň sto tisíc rakouských vojáků. Rakousko by pak bylo schopno postavit do pole na severu přibližně dvě stě čtyřicet tisíc mužů, proti nimž by Prusko mohlo vyslat do boje přibližně stejný počet.“

Generál Helmuth von Moltke

Na závěr se o slovo říhlásil korunní princ, druhý nejvyšší z přítomných hodnostářů po králi. Na rozdíl od všeobecné nálady u jednacího stolu vyslovil důrazné varování před bratrovražednou válkou. „Radím využít všech možností k mírovému vyrovnání s Rakouskem.“

Jednání korunní rady uzavřel král Wilhelm. „Zisk vévodství stojí za válku,“ prohlásil, „i když bych mírové řešení, pokud by ovšem vůbec bylo možné, přijal raději.“ Odpovědnost za válku však svalil na bedra Rakouska. „O tom, zda potrvá mír, či vypukne válka, se rozhodne v závislosti na jeho dalším postoji.“

Pruský tisk radil Rakousku, ať si uvědomí svůj charakter „podunajské říše“ a severní Německo ať přenechá Prusku, pro něj je jeho ovládnutí

životní nutností, jih Itálii a odškodní se ve své „přirozené sféře“ ovládnutím Moldávie a Valašska (kde byl 23. února 1866 státním převratem svržen kníže Cuza, takže se uvolnil trůn). Pro Rakousko to byla ovšem nepřijatelná rada, neboť zájem o rumunská knížectví by okamžitě vedl k nežádoucím rozepřím s Ruskem a Tureckem.

Pruský král Wilhelm I.

Někdy v polovině března, když se hladina veřejného mínění, rozčeřená obavami z války, začala opět uklidňovat, byl premiér Bismarck pozván na saské vyslanectví v Berlíně k slavnostnímu obědu. Vyslancova choť, hraběnka Hohenthalová, která seděla u prostřené tabule vedle něho, obrátila se na něj s naivně otevřenou otázkou: „Je pravda, Excellence, co se proslychá, že Prusko chce ve válce porazit Rakousko a dobýt Sasko?“

Prátelsky naladěný Bismarck odpověděl s překvapivou upřímností: „Zcela jistě je to pravda, milá hraběnko. Od prvního dne své vlády nemyslím na nic jiného. Brzy uvidíte, že střílíme lépe než náš protivník.“

„To je strašné,“ zaúpěla hraběnka. „V tom případě, když už jste tak srdečně upřímný, můžete mi snad dát přátelskou radu. Máme dvě panství, jedno v Čechách a druhé u Lipska. Kam bychom se měli uchýlit?“

„Já vám mohu pouze poradit,“ odvětil zdvořile Bismarck, „abyste nešli do Čech, neboť právě někde v blízkosti vašeho statku, pokud se nemýlím, ušetříme Rakušanům porážku. Mohli byste tam tudíž zažít nemilá dobrodružství. Jeďte klidně do svého saského zámku, tam vás nikdo nebude obtěžovat. Lipsko neleží na operačním směru.“

Hraběnka si rozhovor s Bismarckem přirozeně nenechala pro sebe. Jeho obsah vzbudil senzaci. Bismarck jej ani nepopřel, ani nepotvrdil. Tvářil se, jako by byl nad diplomatické klepy povznesen. Saský ministr zahraničí Beust jej však nebral na lehkou váhu. Okamžitě informoval Vídeň s žádostí o rázný diplomatický zákrok. Rakouský vyslanec Esterházy z pověření svého ministra zahraničí Mensdorfa si vyžádal audienci u Bismarcka a položil mu přímou otázku: „Má Prusko v úmyslu zničit Gastýnskou konvenci?“ Žádal „naprosto precizní a nedvojsmyslnou odpověď“.

Bismarck se zdál být zpočátku v rozpacích. Vymlouval se, že na ústní otázku lze těžko podat precizní odpověď, žádal písemné vyjádření. Pak se ale rozhorlil a začal chrlit obvinění, jedno za druhým. Označil Rakousko za kazimíra, který zbrojí a žene věci k válce... Po chvíli se nicméně ovládl. Uvažoval, jestli by nebylo lépe nechat vyslancovu otázku bez odpovědi. Nakonec se však přece jen vyslovil: „Na jakoukoli otázku toho druhu, jakou jste mi položil, nelze odpovědět jinak než slovem Ne.“ Bez podrobnějšího vysvětlení byla ovšem tato odpověď veskrze nezřetelná, a tudíž bezcenná, zvláště když sám Bismarck připustil, že i mocnost, která by zítra hodlala překročit cizí hranice, ani v předvečer vpádu by svůj záměr nepřiznala.

V tisku se objevovaly nejrůznější dohady, zda válka bude či nebude. Staročeský list *Národ* 1. dubna v úvodníku prohlašoval případnou válku s Pruskem za „nejpopulárnější ze všech, které by Rakousko vésti mohlo, neboť pomíneme-li Turecko, není žádný stát na světě v takové nenávisti u lidu českého jako právě náš soused lupem zbohatlý a na lup spekulující“. Již v únoru tento list, obrážející mínění značné části české veřejnosti, dovozoval: „Válka prusko-rakouská byla by u nás nejen nejpopulárnější, nýbrž nabyla by prvním výstřelem rázu národní války pro nás Čechy,

a kdyby vypukla a přišlo zle, musíme přinést poslední kapku krve a poslední haléř za oběť ve prospěch věci rakouské, kteráž jest zároveň národní věcí českou.“

Již ve druhé polovině března 1866 se mezi význačnými osobnostmi, kterým byla poskytnuta audience v pruském královském paláci, objevil černovlasý, ztepilý voják jiskrného pohledu. Italský generál Giuseppe Govone v doprovodu civilního poradce hraběte Camila Barala. Od 14. března z pověření své vlády jednal s Bismarckem o vojenském spojení. 8. dubna dospělo jednání k podepsání tajné prusko-italské smlouvy. Obsahovala závazek obou smluvních stran, že do tří měsíců, tedy nejpozději do 8. června, zahájí společně válku proti Rakousku. V závěrečné klauzuli byl italské straně přislíben, kromě finančního příspěvku ve výši 120 milionů franků, zisk Benátska, poslední větší rakouské državy na italské půdě, kromě jihotyrolského Trentina. To byla pro Italy vhodně použitá návnada, která je snadno vlákala do pruské válečné pasti.

Bismarck si ovšem uvědomoval, že šlesvicko-holštýnská otázka není vhodnou záminkou pro válku. Bylo třeba najít jinou.

Ve Vídni se mezitím v týdnu od 7. do 14. března konala řada porad nejvyšších rakouských armádních činitelů. Jednali o mimořádně závažných otázkách. Císař generálům předložil k posouzení operační plány. Byl zároveň podrobně rozebrán a zhodnocen celkový stav armády, její dislokace, vytváření bojových uskupení jednotlivých složek armády, řešily se otázky výzbroje a výstroje pěchoty, dělostřelectva i jezdeckta, vybavení a dodatečné fortifikační úpravy pevností. Počítalo se s nutností bojovat současně na dvou frontách, nejenom proti Prusku, ale i proti Itálii. Se zřetelem k tomu bylo rozhodnuto zformovat Severní armádu pro operace v českých zemích a Jižní armádu pro bojovou činnost na italském bojišti. Podle schválených operačních plánů byly již v březnu do Čech přesunuty pěší jednotky v síle asi 10 000 mužů a rozmístěny poblíž hranic.

Také Prusko podnikalo viditelné přípravy k válce. Z rozhodnutí korunní rady z 27. března se přikročilo k úpravě pevností na prusko-rakouských hranicích a 75 pěších batalionů bylo doplněno mužstvem na válečný stav mobilizací zhruba 11 000 záložníků.

Vlády obou znesvářených států si přitom vyměňovaly čím dál ostřejší nóty. 9. dubna přišla zpráva z Frankfurtu nad Mohanem, která ohromila

veřejnost. Pruská vláda, která již v únoru neoficiálně sondovala postoj jednotlivých německých států k svému návrhu reformy Německého spolku, jejíž podstatou bylo sjednocení německých zemí kolem Pruska a vytlačení Rakouska jako národnostně smíšeného, neněmeckého státu z členství ve Spolku, nyní vystoupila s návrhem svolat německý parlament utvořený na základě všeobecných a přímých voleb k projednání tohoto návrhu. Bismarck sledoval tímto krokem dva cíle: Vystupňovat rozepří s Rakouskem a zároveň představit Prusko německé veřejnosti jako zastávce národních zájmů německého národa.

Pruská iniciativa vyvolala rozruch ve všech vrstvách obyvatelstva německých států. Každému bylo jasné, že konfliktní premiér Bismarck návrhem na svolání spolkového sněmu chce vyprovokovat válku s Rakouskem, neboť reforma Německého spolku nemůže znamenat nic jiného než likvidaci vedoucího mocenského postavení rakouské monarchie.

Bismarckova politika narážela na nepochopení a nesouhlas ve vlastním Prusku. Sám král, když mu premiér vyložil svůj plán, jak využít vše-německého parlamentu pro zájmy Pruska, zvolal rozčileně: „Ale to je přece revoluce, co mi tady navrhuje!“ Velká část pruských statkářů, junkerů, vysocí prušští diplomaté a vlivné kruhy u dvora se obávali všeobecných voleb a z nich vzešlého parlamentu. Viděli v něm nástroj, kterého liberální demokraté snadno využijí k tomu, aby připravili junkery o moc. Nebyli ani přesvědčeni, že Prusko ve válce najisto zvítězí. Pruská šlechta namnoze nepohlížela na šlechtické vládnoucí kruhy Rakouska jako na nepřátele, nýbrž spíše jako na spolubojovníky proti revolučním silám. Nepochopili, že Bismarck svou válečnou politikou sleduje v konečném důsledku úplné potlačení revoluce.

Královna Augusta, korunní princ, pařížský vyslanec von Goltz i téměř celé Wilhelmovo knížecí příbuzenstvo, všichni se snažili krále přemluvit, aby se od Bismarckovy politiky distancoval. Někteří přímo žádali, aby byl ministerský předseda propuštěn a nahrazen hrabětem von Goltz. Začalo se šuškat, že Bismarckův pád je otázkou několika dnů. Avšak vliv militaristů v čele s ministrem války Roonem a šéfem generálního štábu Moltkem byl tak silný a dalekosáhlý, že se jim podařilo Bismarcka udržet u moci. Jejich nejpůsobivějším argumentem, kterého používal i sám Bismarck, byla přehnaná nebo účelově zkreslená hlášení o válečných přípravách a politických intrikách Rakušanů. Vytrvale vsugerovávali králi,

že Rakousko je dravá šelma, proti které se nevinné, mírumilovné Prusko musí bránit. (Ve skutečnosti tomu bylo právě naopak.)

Pravda je, že dunajská monarchie, nejreakčnejší, moderním proudům nejméně přístupný stát Německa, ovládaný vysokou šlechtou, byla nezbytně rozhodným odpůrcem německého národního státu. Jeho vládci věděli bezpečně, že do čela shora sjednoceného Německa by se rozhodně nedostali oni, ale prušští junkeři, přičemž by zřejmě zároveň bylo nutno vyjít vstříc národním hnutím Maďarů, Čechů, Slováků, Chorvatů, Srbů, Slováků, Rumunů, Ukrajinců, Rusínů, Poláků a Italů, všech Rakouskem podmaněných národů, které toužily po nezávislosti. Vládnoucí kruhy Rakouska nebyly připraveny na podporu ideje sjednocení Německa a nebyly ani schopny ji uskutečnit. Z prestižních důvodů se však nemohly vzdát svého tradicemi daného přednostního postavení v Německém spolku. Z této skutečnosti pro junkersko-militaristické Prusko vyplývalo, že jedinou cestou, jak dospět k rozbití Německého spolku a vytvoření německého národního státu, je válka.

Ještě svitla naděje na udržení míru. Ve druhé polovině dubna Bismarck náhle onemocněl a byl dočasně upoután na lůžko. Ztratil tak přehled o vládních záležitostech a bezprostřední vliv na jejich vyřizování. Nemohl se účastnit důležitých porad a setkávat se podle potřeby s králem. Právě v té době, 20. dubna, byla do Berlína doručena nóta, v níž rakouská vláda navrhovala, aby Rakousko a Prusko s platností od 25. dubna zrušily všechny dosavadní válečné přípravy.

Král a většina ministrů následující den rakouský návrh přijali. Nemocný Bismarck mohl zlostí vyletět z kůže. Vynutil si alespoň, že do souhlasné odpovědi byla vložena formulace ponechávající datum odzbrojovacích opatření zatím ještě otevřené. Válečné nebezpečí se však zdálo zažehnané. Rakouský vyslanec Karolyi označil pruský souhlas za Bismarckovo fiasko. Novinové články vzbuzovaly růžové naděje. České *Národní listy* dokonce zrušily svou zvláštní rubriku s nadpisem Přípravy k válce. Zdála se již bezpředmětná.

Vtom nastal nečekaný obrat. Rakousko 21. dubna vyhlásilo mobilizaci své Jižní armády. Evropu znovu zachvátil rozruch. Co se děje?

Italská vláda totiž otevřeně podnikala přípravy k válce. Začínalo být čím dál zjevnější, že generál Govone nepřijel před nedávnem do Berlína pouze nakoupit padesát nadbytečných pruských pistolí s pouzdry, jak

se oficiálně předstíralo. Bylo již nabíledni, že Itálie s Pruskem ujednala tajný komplot. Nedočkávě se nyní připravovala k osvobození Benátska. Povolala do armády brance podléhající odvodu v roce 1866, ale nepropustila do zálohy vojáky, kteří si odsloužili povinnou dobu služby. Tím se zvýšil početní stav italské armády. Zároveň začala soustřeďovat jednotky u hranic benátské rakouské provincie.

Rakousko odpovědělo mobilizací, která měla Italy odstrašit. Listy v Čechách vzrušeně oznamovaly: „Italské vojsko pošunuto jest k hranicím. U Bologni soustředěna jest velká síla vojska. Jsou určité zprávy o vtržení válečném...“ V obnovené rubrice *Národních listů* Přípravy k válce se čtenářům sdělovalo: „... jen co bylo trochu uklidnění, stal se nenadálý obrat a zdá se, jako bychom válce byli nyní bližší nežli kdykoliv dříve“.

Náčelník rakouského generálního štábu Henikstein v memorandu odevzdaném ministru zahraničí pod dojmem italských vojenských opatření požadoval mobilizaci rakouských vojenských sil v Itálii. Ministroví zahraničí bylo jasné, že mobilizace, byť pouze na jihu, bude velkou zátěží pro jednání s Pruskem. Vláda však přes jeho zarputilý odpor vyhověla generálnímu štábu.

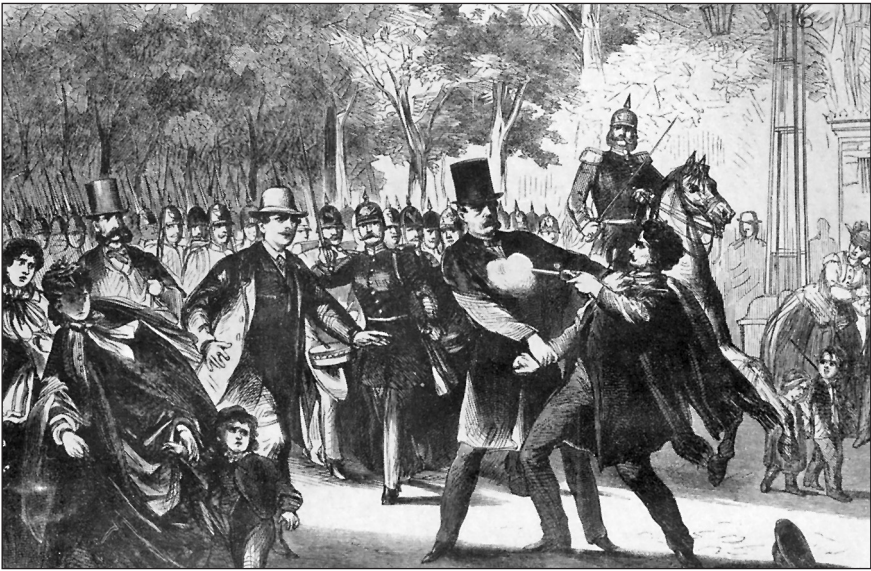
Bismarck se pod dojmem této zprávy téměř zázračně uzdravil. Ihned zaslal italské vládě písemné ujištění, že může počítat s pruskou pomocí. Povzbuzena tímto ujištěním, italská vláda 26. dubna vyhlásila mobilizaci všech vojenských pozemních i námořních sil.

Rakouská vláda namísto moudré zdrženlivosti učinila další krok směrem k válce, který ještě znásobil Bismarckovo uspokojení z toho, jak mu Rakušané hrají do karet. Zahájila mobilizaci své Severní armády určené do boje proti Prusku. Za těchto okolností Bismarck spolu s Moltkem a Roonem snadno už přiměl krále Wilhelma 3. května k podepsání mobilizační vyhlášky. Urychleně se začalo doplňovat 5 sborů pruské armády, pokyny pro doplňování ostatních měly následovat během několika dní.

Je 7. května 1866, krátce po 17. hodině. Premiér Bismarck, v cylindru a tmavém dlouhém plášti, vyšel ze sloupového portálu královského paláce po rozhovoru s panovníkem a spokojeně kráčí alejí Unter den Linden k svému premiérskému paláci, kde má i úředně přidělený byt. Poblíž

nároží se pojednou za jeho zády ozvaly dvě střelné rány. Rychle se otočil. Dva kroky za sebou spatřil hubeného mladíka, který na něho napřahoval revolver. Vrhł se na něj, uchopil ho pod krkem a za pravou ruku. Při zápolení obou mužů padl třetí výstřel. Kulka šla mimo. Avšak atentátník stačil bleskurychle přendat revolver do levé ruky, přitiskl jej ministrovi na hrud' a dvakrát rychle stiskl spoušť. Mezitím přispěchali četníci a několik vojáků gardového pěšího pluku, který náhodou pochodoval kolem. Zadrželi střelce a odvedli ho na četnickou strážnici. Bismarck k obecnému údivu zůstal nejenom živ, ale dokonce nezraněn. První tři střely minuly cíl, poslední dvě ztlumil průnik zimníkem, sakem a vestou natolik, že uvázly beze škody v premiérově nátělníku.

Atentát na Bismarcka

Na strážnici se výslechem zjistilo, že atentátník je student z jižního Německa Ferdinand Cohen-Blind, nevlastní syn známého levicového radikála Karla Blinda. Při jeho zatčení četníci provedli u něj pouze zběžnou tělesnou prohlídku, odňali mu sice revolver, ale nenašli v podpaždí ukrytý nůž. Večer si jím mladík v cele vyšetřovací vazby podřezal zápěstí.

Lidé mladíka veřejně litovali. Prohlašovali ho za mučedníka. Ozvaly se dokonce hlasy vyjadřující politování, že se atentát nepodařil, jak vysvítá z dopisu uveřejněného v listě *Berliner Demokrat*. Fotografie atentátníka se rozmnožovaly po tisících a šly na dračku.

Známý berlínský univerzitní profesor přírodovědec Emil du Bois-Reymond ve Stilleově knihkupectví vyslovil nahlas hluboké zklamání, že atentátníkova smrt byla zbytečná. „Co to vyrábíte v Německu za mizerné revolvery!“ prohodil znechuceně.

Policejní důstojník poručík Hoppe ze 14. berlínského policejního revíru v hlášení o sledovaných schůzích Dělnického spolku psal o projevech „zavilé nenávisti k hraběti Bismarckovi“.

Proti pruskému militarismu a jeho plánům na uchvácení Německa se na jaře 1866 zvedlo mohutné lidové hnutí odporu, jehož hybnou silou bylo dělnictvo. Na masových shromážděních v Lipsku, Frankfurtu, v Porýní, Württembersku, ale i přímo v Berlíně se požadovalo vytvoření konstitučního národního shromáždění a všeobecné ozbrojení lidu pod heslem „Německé lidové vojsko jediný zachránce vlasti“. Duch revoluce z roku 1848 ožíval. V Lipsku na obrovské manifestaci pronesl Wilhelm Liebknecht plamennou obžalobu pruského militarismu s odvoláním na události onoho roku: „Prusko postřílelo v Badenu tisíce bojovníků za svobodu, má na svědomí stovky zabitých za stanného práva, Prusové to byli, kdo v Drážďanech potlačili květnové povstání, a tyto Prusy chce dnes někdo postavit do čela Německa, udělat německým císařem toho muže, který dal do bojovníků za národ a svobodu střílet z děl.“ Pět tisíc manifestantů pak jednohlasně schválilo rezoluci proti pruské vládě.

Rakouská vláda při vyhlášení mobilizace předpokládala, že tento důkaz vojenské připravenosti pruským militaristům zchladí hlavy. Kromě toho počítala, že poskytne protibismarckovské opozici argument k Bismarckovu svržení. Účinek rakouské mobilizace byl však zcela opačný. Stala se naopak Bismarckovým argumentem upevňujícím jeho postavení v Prusku. Přispěla tak k potvrzení válečnického kurzu otevřeným zahájením mobilizace pruské.

Koncem dubna, ve dnech, kdy napětí ve vztazích mezi oběma státy dosahovalo vrcholu, pokusilo se Rakousko vyloučit ze hry jižní frontu. Francouzským prostřednictvím se obrátilo na italskou vládu s nabídkou,

že Rakousko odevzdá do její správy Benátsko, pokud zachová v prusko-rakouském sporu neutralitu. Italská vláda, vědoma si svých spojenec-
kých závazků k Prusku, rakouskou nabídku odmítla. Ostatně ani nevěři-
la v její realnost vzhledem k tomu, že byla podmíněna získáním Slezska
po vítězné válce.

Cesta k válce byla otevřena. Ještě však mohly do vývoje událostí za-
sáhnout evropské velmoci. Rýsovala se možnost svolání evropského
kongresu. V novinách se koncem května psalo, že Francie, Rusko a An-
glie se již dohodly na jeho uspořádání a Itálie a Prusko že přislíbily se
ho zúčastnit. Také Německý spolek přijal pozvání a nakonec se k účasti
přihlásila i rakouská vláda, ovšem s řadou předběžných podmínek: že
bude především pozván i římský papež (což bylo nepřijatelné pro Itálii,
Anglii i Rusko) a že předmětem jednání nebudou žádné územní změny,
ježto pro Rakousko bylo nepřijatelné odstoupení jakékoli provincie, po-
kud by nebylo vyváženo přiměřenou náhradou na základě vítězné války.
Rakouská přihláška k účasti tak vzhledem k nesplnitelnosti předběžně
kladených podmínek vyzněla jako odmítnutí. Tím se stal kongres bez-
předmětným.

Rakousko však navázalo tajné rozhovory s Francií, jejichž výsled-
kem bylo 9. června 1866 podepsání přísně tajné rakousko-francouzské
smlouvy, již se Rakousko zavázalo, že v případě vítězné války s Pruskem
odstoupí Francii Benátsko a v případě vítězství nad Itálií nezmění nic na
současném stavu. Kromě toho přijalo závazek, že jakékoli územní změny
ve střední Evropě bude předem projednávat s Francií, která přitom ne-
bude překážet změnám, jež nenaruší současnou rovnováhu. Rakousko
přitom nemělo námitek proti vytvoření nového samostatného porýnské-
ho státu z části pruského území na levém břehu Rýna pod francouzským
protektorátem. Francie se naproti tomu zavázala pouze k dodržování ne-
neutrality a k uplatnění svého vlivu na italskou vládu, aby rovněž zaujala
neutrální postoj.

Mimo to se Rakousko snažilo zaměstnat Prusko opět šlesvicko-holš-
týnskou otázkou. Vyvinulo iniciativu k svolání stavovského shromáždění
knížectví Holštýnského, které se nacházelo pod jeho správou, na
11. června do Itzehoe (město severně nad Hamburkem). Stanovisko
tohoto shromáždění odmítající pruské mocenské záměry hodlalo pak
předložit spolkovému sněmu. Rozezlený Bismarck označil tento záměr

za zjevně nepřátelský akt. Prohlásil, že Prusko nyní přestává uznávat platnost Gastýnské smlouvy o společné správě Šlesvicko-Holštýnska.

7. června pruské jednotky v síle přibližně 12 000 mužů za zvuku bubnů a píšťal pochodovaly do Rakušany spravovaného Holštýnska. Proti nim stálo necelých 5000 vojáků rakouské brigády generála Kalika. Jelikož se nedalo počítat s příchodem posil, pokládal generál za rozumnější neklást Prusům odpor a ušetřit síly ústupem přes Altonu do Harburgu. Odtud byly jeho jednotky železničními transporty přepraveny do jižního Německa. To bylo pro Bismarcka zklamání. Doufal v ozbrojený střet, který by konečně zažehl válku. Po ničem jiném pruský premiér nyní netoužil.

Pruské pochodové kolony v Holštýnsku nerušeně táhly k městu Itzehoe, kde se mělo konat zmíněné shromáždění holštýnských stavů. Pruský velitel generál Manteuffel uveřejnil prohlášení, že řečené shromáždění nepřipustí, a kdyby se zástupci stavů navzdory jeho zákazů sešli, bez váhání jejich porady násilně přeruší.

V Itzehoe zavládlo napětí. Uklidnění přinesla zpráva, že rakouští komisaři se navzdory pruskému vpádu dostaví a shromáždění se bude konat podle plánu. V určené budově se sešlo asi dvanáct stavovských zástupců. Na předběžné schůzi se usnesli odebrat se do jednacího sálu. Ten však byl již obsazen pruským vojskem. Jeho velitel nedbal rozhořčených protestů a hrozil účastníkům zatčením, pokud se nerozejdou. Přítomný rakouský vládní rada byl odvléčen do kočáru a odvezen do Rendsburgu.

Ještě byl podniknut jeden, soukromý pokus o udržení míru. Pruský důstojník Anton von Gablenz, syn saského generála a starší bratr rakouského generála Ludwiga von Gablenz, místodržícího v Holštýnsku, který bude zanedlouho provokativním vpádem Prusů přinucen opustit úřad i zemi, se v civilu objevil ve Vídni a předložil ministru zahraničí Mensdorfovi návrh, aby byla uchována samostatnost obou zálabských vévodství pod vládou pruského prince při bohatém finančním odškodnění Rakouska. Mensdorf jej odkázal na předběžné projednání návrhu s Bismarckem.

Soukromý diplomat Gablenz cestoval několikrát mezi Berlínem a Vídní, až konečně s třetí pozměněnou variantou návrhu byl 25. května přijat v Hofburgu. Ve více než hodinovém rozhovoru s císařem Františkem

Josefem I. se dozvěděl, že jeho návrh je sice dobrý, ale přichází pozdě. Za tři dny mu ministr Mensdorf oznámil, že napětí mezi oběma velmocemi naprosto vylučuje jakékoli přímé jednání. Zhruba o týden později došlo k pruské okupaci Holštýnska a vztahy se vyhrotily zřejmě již nenapravitelným způsobem.

Ve spolkovém sněmu, kde se již delší dobu projednávala otázka odzbrojení, se rakouský a pruský zástupce navzájem častovali urážkami a obviněními. Došlo i na události v Holštýnsku. 9. června pruský vyslanec označil pruskou okupaci této země v rozporu s fakty za akt sebeobranu. Rakouský vyslanec Kübeck okamžitě reagoval obviněním: „Prusko se dopustilo aktu svévole vyžadujícího, aby sněm přijal příslušná protipopatření!“

Prusko ovšem nečekalo na usnesení sněmu a bez ohledu na něj prostřednictvím svých vyslanců informovalo 10. června všechny německé vlády o pruských návrzích na reformu státně politických poměrů ve střední Evropě: Německý spolek přetvořit ve federaci německých států s vyloučením Rakouska, které není německým státem. Zákonodárna moc v novém německém státním celku příslušela vedle spolkového sněmu také parlamentům jednotlivých států voleným na základě všeobecného, rovného, tajného a přímého hlasovacího práva. Vztah nového státu k Rakousku byl pojmán jako spojenectví dvou spřízněných států.

Vychytralý Bismarck vždy cílevědomě navlékl pruskou iniciativu tak, aby se Rakousko jejím odmítnutím dostalo do úzkých jako rozbíječ pospolitosti německých států a odpůrce mírových snah. Odmítalo přečítalské návrhy řešení vztahů na podzim 1865, řadu pruských návrhů k vyřešení šlesvicko-holštýnské krize v roce 1865, odzbrojení na jižní frontě v dubnu 1866, jednání o sporných otázkách s Pruskem v květnu a vzápětí Gablenzovu misi a nakonec i evropský kongres. Z pozice navrhovatele, který si přeje změnu ve svůj prospěch maskovaný zdánlivým prospěchem všech, nebylo těžké obviňovat rivala, který nemohl souhlasit se změnami ve svůj neprospěch, tak říkajíc na svůj účet, z neochoty k dohodě, kterou nelze překonat po dobrém.

Ovzduší ve Spolkovém sněmu houstlo. 11. června rakouský zástupce von Kübeck přednesl návrh na mobilizaci veškerého spolkového vojska s vyloučením pruských sborů k zákroku proti narušiteli spolkových usnesení, jimž se svým svévolným vpádem do Holštýnska stalo Prusko.

Pruská vláda samozřejmě tento návrh přijala jako rakouskou provokaci. Pruský vyslanec Savigny na zasedání 14. června, kdy se o něm mělo hlasovat, jejím jménem prohlásil: „Jakékoli jednání o tomto návrhu je neslučitelné se spolkovým právem!“

Hlasování se přesto konalo a rakouský návrh byl s nepatrnými změnami schválen. Několik menších spolkových států se postavilo proti návrhu anebo se zdrželo hlasování. Na stranu Rakouska se jednoznačně postavilo Sasko, Bavorsko, Hannoversko a Württembersko a ještě některé další, méně významné státečky. Pruský vyslanec Savigny poté vstal a stroze pronesl s ledovou tváří: „Pruská vláda nejenže nebere na vědomí toto rozhodnutí, ale nadále neuznává ani Německý spolek jako takový.“ Nato rozhodným krokem opustil jednací sál. To byla pobuřující urážka sněmu.

Kübeck okamžitě vznesl protest: „Vystoupení ze Spolku je nepřijatelné!“ Ozvala se řada zástupců dalších německých států včetně těch, kteří předtím hlasovali proti rakouskému návrhu. Všichni vyslovovali rozhodný nesouhlas s prohlášením pruského vyslance. Ani jediný hlas se neozval na jeho podporu.

Evropské veřejné mínění, které předtím mělo Rakousku za zlé odmítání pruských návrhů a zmaření evropské konference, nyní, po pruské agresi v Holštýnsku, nacházelo pro Rakousko slova uznání a sympatií. I české *Národní listy* v úvodníku ze 14. června psaly v očekávání válečného konfliktu: „Vímeť předobře, že účel této války nesouhlasí se zásadami, kteréž bychom my Rakousku doporučovali, ba že jest spíše proti nim; vímeť předobře, že to jsou především staré německé tradice, za něž synové a bratři naši budou krváceti, za něž poslední zbytky zmrhaného blahobytu národního padnou za oběť – a přece jsme my první hlas svůj pozvedli za právo Rakouska. Což by nás jiného mohlo k tomu vésti, ne-li přesvědčení, že Rakousko není morálním původcem tohoto boje, že naopak vynasnažilo se dostatečně jemu zabrániti...“

Ozbrojené síly Rakouska a jeho spojenců se na základě vojenskogeografických podmínek členily do tří seskupení, severoněmeckého, jiho-německého a rakousko-saského. Jejich síla i vojenská zdatnost byly však rozdílné. Značné nebezpečí pro Prusko představovalo severoněmecké Hannoversko a Kurhesensko, které ohrožovaly všechny pruské spoje

s Porýním a Šlesvicko-Holštýnskem. Síla obou států nebyla tak velká, aby mohly dlouhodobě odolávat eventuální pruské ofenzivě, nicméně disponovaly vojskem, které bylo schopno pruské jednotky nežádoucím způsobem poutat.

Jihoněmecké seskupení nepředstavovalo vážnější hrozbu. Bavorsko, Württembersko, Bádensko a Hesensko-Darmstadtsko sice byly schopny postavit do pole poměrně početná vojska, ale jejich zasazení do boje vyžadovalo nejprve důkladnější výzbroj, organizaci a doplnění velitelského sboru, takže s jejich válečným použitím se dalo počítat až po delší době.

Pro výsledek války byla nepochybně nejdůležitější rakouská armáda, dislokovaná převážně v českých zemích. Masa jejích vojsk mohla být snadno a rychle posílena saským vojskem.

Generál Moltke s uvážením rozložení sil potenciálního nepřítele rozmístil pruské armádní sbory tak, aby mohl ještě před zahájením válečných operací proti Rakousku vyřadit z účasti na válce jeho spojence.

Původní záměr rakouské vlády, aby se všechna spojenecká vojska soustředila v Čechách, narazil na nesouhlas jihoněmeckých panovníků, kteří byli ochotni nasadit svá vojska pouze k obraně vlastního území. Teprve 27. června bude vévoda Karl von Bayern jmenován spolkovým vrchním velitelem. Do té doby neexistovala žádná dohoda o společném vedení války. Předpokládalo se pouze, že bavorská armáda jako 7. spolkový sbor se spojí s 8. sborem složeným z příslušníků dalších jihoněmeckých států a zahájí ofenzivu severozápadním směrem. Nebyla uzavřena ani žádná dohoda s Hannoverem a Kurhesenskem o rychlém spojení jejich ozbrojených sil se 7. a 8. spolkovým sborem.

V jižním Německu se nacházela pouze jedna plně bojeschopná rakouská brigáda složená z osádek spolkových pevností. Jinak žádné vážnější přípravy k válce ve spojeneckých vojscích neprobíhaly. Pouze v Hesensko-Darmstadtsku a v Nassau byla v polovině června vojska připravena k pochodu, ale nikoli k válce.

1. června 1866 dostala pruská Mohanská armáda rozkaz třemi divizemi vpadnout do Hannovera a Kurhesenska a podle možnosti odzbrojit vojska obou států. Jakýkoli odpor měl být bezohledně zlomen. Určené tři divize vyrazily z východišť u Altony, Mindenu a Wetzlaru. Již následující den byl dobyt Hannover, Lüneburg a Stade. Ani Hannoverané ani Hesensťáci nebyli schopni čelit pruskému náporu. Předpokladem

k účinnějšímu odporu bylo spojení jejich vojsk s jihoněmeckým sborem spolkové armády. S tímto záměrem se hannoverské síly soustředily u Göttingen a Hesenští u Hanau.

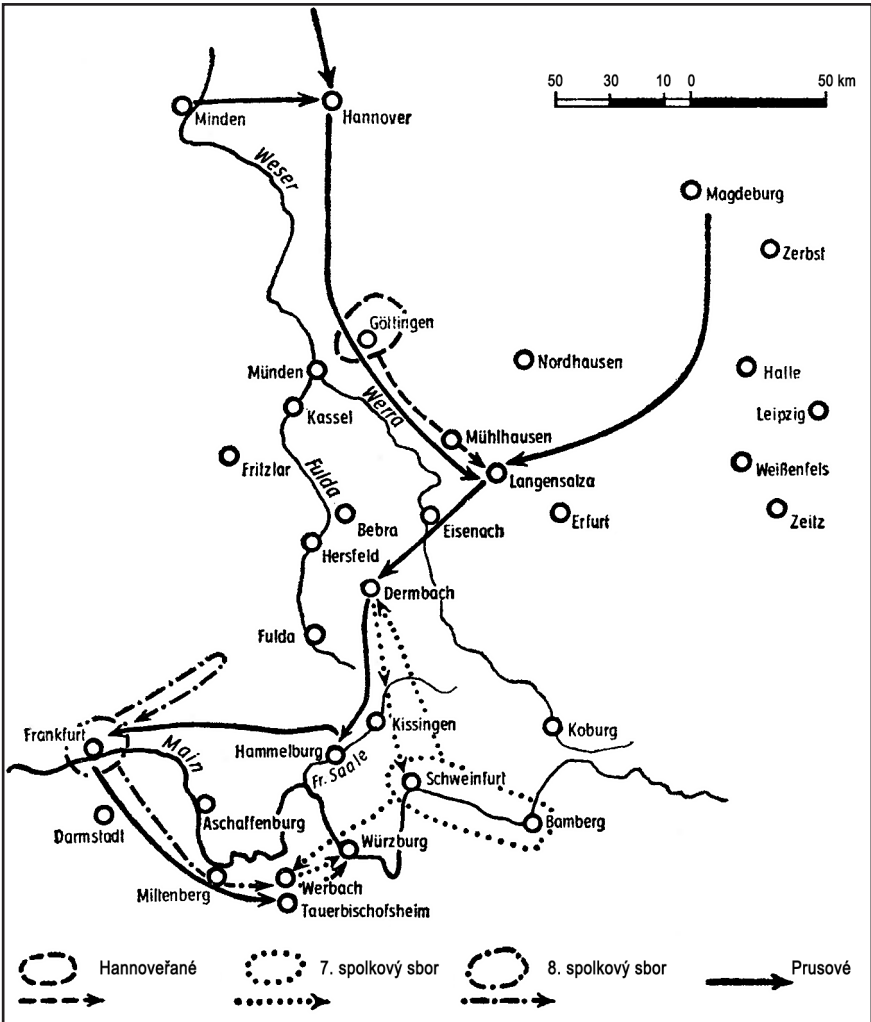
Pruský sbor generála Bayera vtrhl 16. června do Kasselska, jehož vojsko bez boje ustoupilo a po železnici se přesunulo k Mohanu. Kurfiřt sám bez ochrany zůstal na svém zámku Wilhelmshohe poblíž Kasselu. Generál Bayer tak bez odporu obsadil Kassel. Dostavil se do kurfiřtova sídla a navrhl mu, aby se přidal k Prusku. Když kurfiřt odmítl, byl zatčen a odvezen do Štětína. Hannoverané se mezitím u Göttingen dostali do sevření dvou pruských divizí. Podařilo se jim však dosáhnout poměrně vysoké bojeschopnosti. Jejich velení se dlouho nemohlo shodnout na tom, jaké rozkazy jednotkám vydat. Jedni navrhovali pochod na jih, jiní prosazovali obranu v postavení u Göttingen a poté ústup do Harzu. Bavorsko jim slíbilo vyslat na pomoc jednu divizi směrem na Kissingen. Hannoverští jí 20. června vytáhli vstříc přes Heiligenstadt na Eisenach.

22. června připochovali do Mühlhausenu, aniž za pochodu narazili na nepřítel. Prusové, kteří počítali s dobýváním bráněného Göttingenu, se před městem zastavili a rozvinuli se k útoku. Vyčleněné jednotky zeměbrany vyslali na Gothu a Eisenach. Malý oddíl se zastavil severovýchodně od Langensalzy, čímž se Hannoverští 23. června ocitli v obklíčení.

Štáb Mohanské armády, který opíral své rozhodování o nedostatečné průzkumové zprávy, nařídil svým vojskům postupovat na Nordhausen. Tím Hannoveranům bezděky uvolnil cestu. V domnění, že ustupující hannoverské jednotky nelze dostihnout, zastavil jejich pronásledování s úmyslem nechat vojska odpočinout a poté jim nařídil postup na Frankfurt nad Mohanem. Hlavní stan však v rozporu s tímto záměrem nařídil postup valného voje, tedy jádra síly, na Eisenach. Hannoverská armáda, jejíž průzkum nezjistil obnovené pohyby nepřítel, si dopřávala den odpočinku, když ji Prusové znenadání dostihli a vyzvali ke kapitulaci. Velení hannoverských vojsk vyslalo parlamentáře k jednání, kterým chtělo získat čas v naději, že zatím dorazí slíbená bavorská pomoc.

25. června hannoverské vojsko opustilo Mühlhausen a soustředilo se u Langensalzy. Prusové v té době s 2500 muži a 28 děly stanuli u Eisenachu, zatímco jednotky v síle 8250 mužů s 76 děly dorazily ke Kreuzburgu a Treffurtu a u Gothy stanulo 6500 mužů s 22 děly. Pozno-

vu vyzvali Hannoveraňany, aby složili zbraně. Hannoverké velení však kapitulovat odmítlo a rozhodlo se vymanit z pruského sevření únikem v jižním směru. Znamenalo to ustoupit zpět k Sonderhausenu. Z Gothy jim v patách vyrazil na pochod pruský oddíl, který na ně u Langensalz-zy zaútočil, aby je zastavil. Vzplanul urputný boj. Kolem 2. hodiny byli Prusové donuceni couvat. Hannoveraňané jim vyrvali z rukou i most přes

Západní bojiště 1866

Werru. Pod tlakem hannoverské protizteče Prusové ustoupili do mírně svažitého lesa při silnici. Sotva z něho vyšli do roviny, která se za ním rozvírala, udeřilo na ně prudkým nájezdem hannoverské jezdeckvo. Rozhořčený boj trval až do páté hodiny. Obě strany v něm utrpěly ztráty, Prusové, kteří sklidili nečekanou porážku, však byli postiženi hůře. Hannoverané zvítězili, ale jejich spásný pochod na jih vstříc Bavorům byl povážlivě zbrzděn. Vojska generálů Falkensteina, Manteuffela a Goebena se blížila ze všech stran. Obklíčeným Hannoveranům hrozil zničující úder. Jejich velení se v noci rozhodlo hned po rozednění znovu zaútočit na poražený pruský oddíl. Upustilo však od svého záměru, když nazítří zjistilo, že jeho vyčerpané a hladové jednotky nemají ke všemu ještě také pomalu čím střilet. Nahlíželo, že probít se k Bavorům zřejmě nebude možné.

František Josef I.

Večer čtyřicetitisícová pruská armáda u Langensalzy uzavřela kolem Hannoveranů obkličovací kruh. Jejich velení se po zvážení bezvýhodné situace odhodlalo složit zbraně. Takto byl u Prusů obvyklým zákeřným případem zneškodněn nebezpečný severoněmecký odpůrce Pruska. Hannoverské vojsko bylo rozpuštěno. Veškerý válečný materiál se stal kořistí Prusů. Šest tisíc koní, 220 děl a 40 000 pušek bylo jistě vítaným doplňkem pruského válečného arzenálu. Hannoverský král a korunní princ se museli zavázat, že opustí zemi.

Mohanská armáda měla nyní volné ruce k útoku na jihoněmecké spolkové spojence Rakouska, jejichž vlády svého času odmítly součinnost s rakouskými vojsky na území Čech. Nyní se spěšně a se značnými obtížemi sjednocovaly k společné obraně. Velitel spolkových vojsk, který byl zároveň vrchním velitelem bavorské armády, předložil sněmu operační plán předpokládající zasazení 7. bavorského spolkového sboru a 8. spolkového sboru z Frankfurtu nad Mohanem proti Hersfeldu v údolí Fuldy, kde by se spojily s Hannoverany, a dosáhly tak převahy nad stovacetitisícovou pruskou Mohanskou armádou.

Zpráva o hannoverském vítězství u Langensalzy povzbudila Bavo-ry k pochodu směrem k Durynskému lesu. Tím se ovšem vzdálili od 8. spolkového sboru a poté, co Hannoverané kapitulovali, ocitli se náhle v osamoceném postavení v prostoru Wasungen, Meiningen, Schleusingen, Hildburghausen. V té době stál 8. spolkový sbor dosud u Frankfurtu nad Mohanem. Šlo nyní o to, aby se všechny síly co nejrychleji spojily v údolí Fuldy. K tomu bylo zapotřebí podniknout riskantní boční pochod před pruskými liniemi.

V době, kdy Prusko rdousilo malé severoněmecké státy a chystalo se totéž učinit v jižním Německu, odehrály se závažné události, které zahly válečný požár na hlavní frontě prusko-rakouské války.

Byla neděle 17. června. Ranní vydání přineslo zkrácené znění císařova válečného manifestu, který byl den předtím v konečné podobě schválen na zasedání vlády. Večer už lidé v trafikách houfně kupovali zvláštní vydání s úplným zněním manifestu. Právilo se v něm: „Nejnovejší příběhové potvrzují nevývratně, že Prusko nyní zjevně klade násilí namísto práva. Ani právo a čest Rakouska, ani právo a čest veškerého Německého národa nebylo již Prusku hrází, kterou by se dalo v osudné ctižádosti

své zadržení... Tím stala se nevyhnutelná válka ta nejhorší, válka Němců s Němci. K odpovídání ze všeho toho neštěstí, kteréž tato válka uvalí na jednotlivé osoby, rodiny, krajiny a země, volám ty, kteří ji způsobili, před soudnou stolicí dějinstva a věčného všemohoucího boha...“

Následující den se s odpovědí obrátil k svému národu pruský král Wilhelm I.: „Stará neblahá žárlivost plným plamenem vyšlehla. Prusko má být oslabeno, zneuctěno, zničeno... Kamkoli se v Německu ohlédneme, jsme obklopeni nepřáteli a válečným heslem těchto jest: ponížení Pruska!“

Král Wilhelm I.

Ponížením Pruska král (s Bismarckovou náповědou) rozuměl odpor proti pruské násilnické rozpínavosti. Falešně zdůrazňoval obranný charakter svého úkladně připravovaného a rozdmýchávaného válečného konfliktu.

Oba monarchové se dovolávali Boha, aby jim popřál vítězství. Bůh byl tak postaven před těžké rozhodování, kdo si je spíše zaslouží. Jestli vůbec někdo z těch dvou.

Z hlediska Čechů bylo třeba se obávat, že neštěstí, kteréž tato válka, podle císařových slov, uvalí na jednotlivé osoby, rodiny, krajiny a země,

postihne především české země, které se opět stanou bojištěm této chronické prusko-rakouské války, která propukla před 126 lety a s krátkými či delšími přestávkami propukala znovu a znovu, aniž zřejmě Prusové, její vyznavači a hlavní ohňostrůjci, do této chvíle dosáhli svého. Je to stále táž válka Němců s Němci, v níž jsou donuceni krvácet a strádat i Češi.

VPÁD DO SLEZSKA

Píše se rok 1740. Mladého pruského prince Friedricha II. 31. května náhlá smrt jeho despoticky přísného otce Friedricha Wilhelma I., s nímž se svého času dostal do skandální rozepře, učinila vládcem pruského království.

Friedrich Wilhelm I.

Zesnulý král odcházel ze života s pocitem, že ho všichni zradili a podvedli. Hannoverský švagr, který se mu odcizil, sotva usedl pod jménem Jíří II. na anglický trůn, a přezíravě o něm hovořil jako o „svém milém bratru kaprálovi“, Francouzi, jimž se nedá věřit, neboť spojenecké úmluvy využívají jednostranně jen k svému prospěchu, a hlavně věrolomný římskoněmecký císař Karel VI., který nesplnil slib, že mu za jeho kur-

řířtský hlas při volbě císaře a za uznání právoplatnosti nástupnictví jeho prvorozené dcery Marie Terezie zajistí zisk porýnských vévodství Jülich a Berg. Pomstu vůči věrolomnému Habsburkovi přenechal, jak uvedl ve své závěti, následníkovi trůnu Friedrichovi, jehož dal svého času pro vzpouru málem odsoudit k trestu smrti.

Marie Terezie

Dvouapůlmilionové Prusko, které nastupující král zdědil po svém bohabojném, pracovitém a asketickém otci, náchylném k nekontrolovatelným výbuchům vzteku, třinácté v Evropě co do počtu obyvatel a druhé v hranicích římskoněmecké říše, disponovalo armádou, která zaujímala čtvrté místo podle počtu vojáků, ale zřejmě vynikala nad jiné evropské armády kázní, výzbrojí a úrovní výcviku. Vladařská mocich-

tivost přiměla mladého krále, aby především zvýšil početní stav pruské armády o sedm pěších pluků, neboť se odhodlával k výbojům sledujícím především uspokojení historických nároků Braniborska na slezská knížectví, brežské, lehnické a oslavské, která podle dědické smlouvy z roku 1537 měla již v roce 1675 po vymření vládnoucí dynastie piastovských knížat připadnout braniborskému kurfiřtství. Pro začátek si troufl vojensky obsadit území lutyšského biskupství. Jeho svévole popudila Karla VI., císaře Říše římské národa německého, jehož svrchovanosti pruský král jakožto kurfiřt podléhal.

V říjnu toho roku však císař, dřív než stačil přikročit k sankcím, náhle zemřel, údajně na otravu zkaženými houbami. Na osiřelý trůn byla ve shodě s nástupnickým zákonem zvaným Pragmatická sankce nucena usednout císařova nejstarší dcera Marie Terezie, od té chvíle královna uherská a česká, arcivévodkyně rakouská, toskánská et cetera. Řada států, které za císařova života uznaly Pragmatickou sankci, pojednou začínala měnit své stanovisko. Nejdravěji si počínalo Prusko v čele s mladým, ctižádostivým králem, který prahl po rozšíření územní rozlohy svého království. Spoléhá na své dokonale organizované a vyrezurované vojsko, vybavené nejlepšími zbraněmi své doby. Čítá okolo 100 tisíc mužů včetně 20 tisíc jezdců a 1200 dělostřelců. Stačí pouhých deset dnů od vydání králova rozkazu, aby bylo schopno vytrhnout do pole v plné bojové síle.

S tímto vražedným nástrojem v ruce se Friedrich II. chtivě rozhlíží, kam vpadnout. Má záľusk na hrabství Jülich a Berg, ale nejvíc jeho uchvatitelské choutky dráždí Slezsko. Území o rozloze 45 900 čtverečních kilometrů, větší než kterákoli z pruských provincií, s počtem obyvatelstva rovnajícím se pětině Pruska a vynášející okolo milionu tolarů ročně.

Královi vyzvědači zjistili, že Slezsko může být snadnou kořistí, neboť jeho vojenská ochrana je velice chatrná. Vždyť ve Slezsku má Rakousko pouhé čtyři pěší pluky, v Čechách pět a na Moravě jeden jezdecký. Většinu pluků drží dosud v Chorvatsku, Slavonii a Uhrách proti Turecku. Značné síly odčerpává vojenské zajištění Itálie.

V Marii Terezii Friedrich nevidí žádnou překážku pro své uchvatitelské cíle. Je to podle něho bezvýznamná ženská. Devátého prosince se na něj naivně obrátila s prosbou, aby v příští volbě říšského císaře podpořil

svým kurfiřtským hlasem kandidaturu jejího muže a spoluvládce Františka Štěpána. Spoléhala na Friedrichovo přátelství.

Rakouský vyzvědač působící u berlínského dvora von Demeradt však poslal do Vídně varování: „Proslýchá se, že král pomýšlí na získání části Slezska a císařského titulu.“ Vzápětí sděluje: „Král pracuje s ministrem Podewilsem a generály Schwerinem a Kattem, ve dne v noci je s nimi a skoro nikdo k nim nesmí... ještě před nástupem zimy by mohl zamýšlet nějaký nebezpečný kousek... Bylo by velice moudré počítat s nezbytnými prostředky k zajištění bezpečnosti slezského vévodství.“

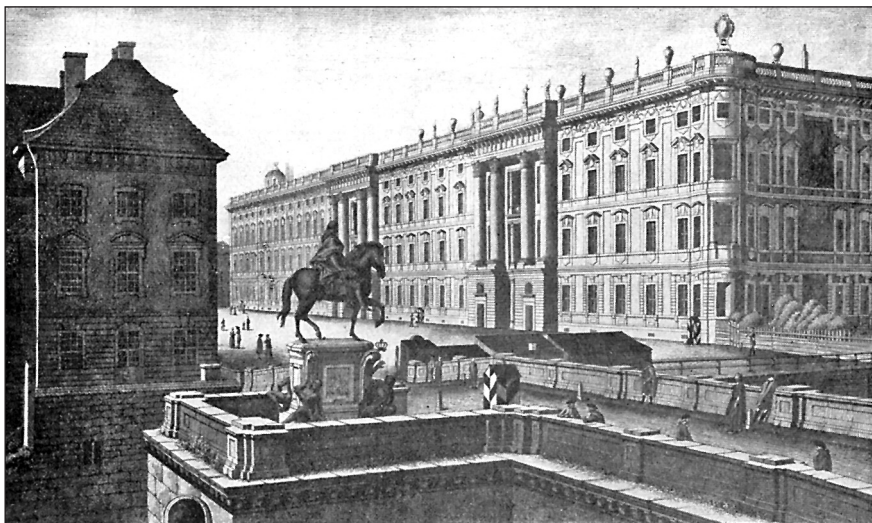
Mladý Friedrich II.

V prosinci dokončila pruská armáda podle králových pokynů všechny přípravy k útoku. Pohyby vojsk se nedaly utajit. Diplomatictí kurýři i špehové dodávali svým vládám zprávy o soustředování pruských pluků na slezských hranicích.

Král už své záměry neskrýval. Vyslal do Vídně hraběte Gottera, aby tlumočil habsburskému dvoru jeho nárok na Slezsko a zároveň nabídky, jimiž byl ochoten Rakousko odškodnit.

Královna Marie Terezie nabídky odmítá. Její zvláštní kurýr markýz Botta přijel do Berlína, aby odvrátil pruského krále od rozpoutání války.

„Sire!“ zvolal rozrušeně, „vy chcete zničit rakouskou dynastii, ale sám se přitom zřítíte do propasti! Vaše vojenské útvary jsou na pohled krásné, sire, to musím uznat. Naše takovým dojmem nepůsobí, ale stojíte před prvním výstřelem. Zapřísahám vás, rozmyslete si dobře, co chcete udělat!“

Královský zámek v Berlíně

„Říkáte, že moje útvary jsou krásné,“ pronesl sebejistě Friedrich, „ale brzy se přesvědčíte, že jsou také dobré.“

Generál Botta měl sto chutí pruského krále ujistit, že i rakouští vojáci si umějí na bojištích s nepřítelem poradit, ale Friedrich rázně ukončil audienci.

„Je příliš pozdě. Krok přes Rubikon byl již učiněn.“

13. prosince 1740 v noci se král nenápadně vytratil z rozverného tanečního reje maskarního plesu probíhajícího v královském zámku Char-

lottenburgu. Nasedl do svého žlutě čalouněného kočáru, který čekal před zámkem. Pobočník ho zahalil do teplého kožichu. Kočí v beranici hlučně práskl bičem. U brány se ke kočáru připojil doprovodný oddíl dragounů v huňatých pláštěnkách.

Vojska už čekala na hranicích. Jejich generálům před odjezdem k jednotkám král řekl: „Jdu do války, pánové, v níž nemám jiného spojení než vaši statečnost a vaši dobrou vůli. Právo je na mé straně a spoléhám, že štěstí mi pomůže.“ 16. prosince spolu s vojáky, kteří mu provolávali slávu, vstoupil na slezskou půdu. Pruské pluky postupovaly zcela bez překážek. Kromě osádek několika pevností nebylo nikde žádné rakouské vojsko, které by mohlo čelit jejich vpádu. Jediné, co ztěžovalo pochod pruských kolon, bylo sychravé zimní počasí a mizerné cesty. Vojáci měli nicméně dobrou náladu a král ji u nich povzbuzoval štědrými odměnami a pochvalami.

Protestantské obyvatelstvo je vítalo jako osvoboditele a ochotně se jim staralo o přístřeší i stravu. Bylo to veselé tažení. Vojáci za to drželi na uzdě své temné pudy, kterým se jinak na nepřátelském území odjakživa dává volný průchod. Sám král dbal přísně na to, aby se nikdo nedopustil jakéhokoli násilí, zvláště vůči ženám. Pod přísnými tresty byly zakázány rekvizice, krádeže, plenění a znásilňování žen a dívek. Královské manifesty ujišťovaly Slezany, že jejich majetek, práva a svobody zůstanou nedotčeny.

Dobýváním pevnosti Hlohov se král nezdržoval. Zanechal pod jejími hradbami jeden obléhací sbor a táhl dál. 3. ledna 1741 vjel slavnostně do Vratislavi, která mu dobrovolně otevřela brány. Obyvatelstvo jávalo. Vzápětí byla bez potíží obsazena města Ohlau a Narnslau. Pevnost Břeh Prusové oblehli stejně jako Hlohov. Bez překážek vstoupili do Otmuchova. Zbývala Nisa, nejdůležitější slezská pevnost.

Král před ní soustředil hlavní síly pruské armády. Byl na vrcholu blaha. Měl celé Slezsko až po Jablunkovský průsmyk v rukou, bez ztráty jediného muže. Dal rozkaz ostřelovat Nisu z děl, ale pevnost obléhací palbě odolávala. Útočit na pevnostní hradby v tomto ročním období nemělo smysl. Friedrich zanechal proto zatím dobývání pevností a popřál svému vojsku odpočinek v zimních táborech. Sám se vrátil 26. ledna 1741 do Berlína.

Evropa je zneklidněna. Nedávno tak těžce nastolený mír se bortí. Ozývají se slova obdivu k odvaze malého Pruska rozpoutat válku s velkým Rakouskem. Je to odvaha, nebo spíš zákeřná drzost? Šíří se obava, že se do konfliktu zapojí další státy a válečný požár nakonec zachvátí celý kontinent.

Friedrichův pokus o diplomatické urovnání incidentu se nedaří. Pruský vyslanec ve Vídni von Borcke vyjednává 17. prosince, den po pruském vpádu, s velkovévodou Františkem Štěpánem. Hle, co všechno nabízí rakouské panovnici jeho král: Je ochoten ji podpořit celou svou vojenskou silou proti jakémukoli nepříteli. Poskytne jí záruky nedotknutelnosti jejího německého území. Utvoří s Rakouskem a Ruskem těsnou alianci k blokování námořních mocností, Anglie a Holandska. Podpoří velkovévodovu kandidaturu na uvolněný trůn císaře Svaté říše římské národa německého a navíc ještě poskytne habsburskému domu dva miliony tolarů. Za to všechno nežádá nic více než odstoupení Slezska a dodatečný souhlas se vstupem pruských vojsk na jeho území.

Velkovévoda František Štěpán Lotrinský, pozdější císař František I.

„Nikdy, do nejdelší smrti královna neodstoupí ani píď svých dědičných zemí, i kdyby mělo přijít vniveč všechno, co má,“ odpověděl velkovévoda a spoluvládce Marie Terezie. „Raději by viděla Turky před Vídní, raději by se vzdala Nizozemí ve prospěch Francie a učinila jakýkoli ústupek Bavorsku nebo Sasku, než by se vzdala Slezska.“

Hned následující den se dostavil do Hofburgu mimořádný vyslanec hrabě Gotter s osobním poselstvím pruského krále. Ani jeho rozhovor s velkovévodou nepřinesl žádný zvrat. Friedrichova nabídka byla odmítnuta. Marie Terezie nemínila Friedrichovi přiznat nárok, jehož se tak věrolomně domáhal.

Anglie, která momentálně chovala k Rakousku přátelskou náklonnost, doporučila opatrný a spíše smířlivý přístup. Ministři obklopující trůn se však rozhořčovali, jak se potentát v hodnosti pouhého říšského komorníka, který je povinen přinášet císaři umývadlo, opovažuje předložit císařově dceři tak nestoudný požadavek. Marie Terezie je s nimi zajedno. Odmítá jakékoli jednání, dokud bude stát Friedrich s vojskem ve Slezsku. Pokud by byl ochoten vyklidit obsazené území, byla by ona ochotna zapomenout na to, co se stalo, a vzdát se požadavku na náhradu škod. Tohle zase nelahodí sluchu pruského krále. Klíče k dohodě jsou podle všeho zatím ztraceny. Nadlouho, ne-li navždy.

Celé tři dny, od 3. do 5. ledna 1741, se ministři v přítomnosti královny i velkovévody zdlouhavě radili, jak se postavit k Friedrichovým návrhům. Jejich přijetí mělo své výhody, na něž poukazoval hannoverský guvernér von Leuthe, kancléř Sinzendorff i sám velkovévoda. Nakonec však přece jen zvítězil názor, který zastávala královna. S odůvodněním, že plně moci zvláštního vyslance pruského krále von Gottera, který s návrhy přijel, byly nedostatečné a nabídky neurčité, stejně jako bylo neurčité vymezení požadované části Slezska, bylo rozhodnuto Friedrichovy návrhy zamítnout.

To znamenalo válku. Rakouský válečný stroj se těžkopádně a se skřípotem zarezlých soukolí dával do pohybu. Do Uher cválali kurýři s příkazy pro velitele pěších i jezdeckých pluků: urychleně zahájit přesun do nových míst určení na Moravě a v Čechách. Vrchní velitel maršál hrabě Neipperg sbíral síly k protiúderu.

POŽÁR SE ROZHOŘIVÁ

Koncem února 1741, navzdory sněhovým plískanicím, vydal se král Friedrich opět do Slezska. Chtěl navštívit zimní tábory svých pluků a morálně povzbudit vojáky pro chystané tažení. 27. února zajel k jednotkám střezícím stanoviště na horském hřebetu v místě, kde probíhala hranice s Kladskem. Vydal se na cestu bez náležitého doprovodu. Na svou neopatrnost málem doplatil. Jeden z oddílů rakouských husarů, které často pronikaly do týlu pruské armády, se od špehů dozvěděl o králově přítomnosti a podnikl nájezd, aby ho zajal. Naštěstí pro krále husaři narazili na

Kníže Leopold von Anhalt-Dessau

houfec pruských dragounů. V ostré šarvátce skoro všichni Prusové padli, ale Friedrich, varovaný střelbou před hrozícím nebezpečím, rychle zorganizoval vyslání jednotky na pomoc dragounům. Záchrana přišla pozdě, zato lov na krále Rakušanům nevyšel. Škoda. Mohlo být po válce, která se jako hladový medvěd začala probouzet ze zimního spánku. 1. března vojska pod velením prince von Anhalt-Dessau rychlým, dobře připraveným útokem dobyla pevnost Hlohov. Osádka i s hrabětem Wallisem padla do zajetí. Na řadu přicházely další dvě rakouské pevnosti, především Nisa, k níž se již stahovaly kolony polního maršála Schwerina.

Král Friedrich si pospíšil k jeho vojskům, aby byl přítomen rozhodujícímu útoku. Dříve než pruské jednotky dosáhly toku řeky Nisy, vyšlo z výpovědi rakouského přeběhlíka najevo, že na druhém břehu již stojí rakouská armáda pod velením maršála Neipperga, která chce vymanit pevnost z obklíčení.

Situace se zauzčila. Friedrich nemohl překročit řeku v místě, kde to předpokládal. Když plukům nařídil najít pro přechod jiný úsek dále na sever, průzkum zjistil souběžný pohyb rakouské armády. Přeběhlíci tvrdili, že Neipperg má zřejmě v úmyslu zmocnit se pruského dělostřelectva, které bylo rozmístěno v Ohlau. Král byl s částí své armády odříznut od spojení s jejím jádrem i se samotným Pruskem. Obtíže rozmnožila nepřízeň počasí, vysoký sníh, zpomalující přesuny, a husté sněžení, které zkracovalo viditelnost na pouhé metry. Jediným východiskem pro Friedricha nyní byla rozhodující bitva, ve které doufal uplatnit přednosti pruského výcviku, nové taktiky a v neposlední řadě i výhody železného nabíjáku, který ve srovnání s rakouským, snadno se lámajícím dřevěným umožňoval rychlejší a spolehlivější nabíjení.

Počasí dlouho znemožňovalo oběma stranám jakkoli změřit síly. Až koncem března, kdy se už jaro s konečnou platností ujímalo vlády, se pruské pluky, soustředěné postupně v prostoru Molvic, začaly připravovat k bitvě. Pod doteky slunce rychle zmizel sníh a cesty, louky i pole začaly vysychat. Nastával příhodný čas, aby se dostaly ke slovu zbraně.

10. dubna 1741 kolem poledne, se za krásného slunečného počasí přiblížily pruské kolony k vesnici Molvice, kde se nacházel střed rakouských pozic před pevností Nisa, a začaly se řadit do bitevních šiků. Rakušané bez dlouhého otálení vytáhli z opevněného tábora a zaujímali rovněž bojovou sestavu. Pruské dělostřelectvo je zasypávalo koulemi a granáty.

Karl Christoph, hrabě von Schwerin

Vtom rakouské jezdectvo pod velením generála Römera na levém křídle vyrazilo do útoku, aby co nejdříve Prusům znemožnilo ohrožovat rakouskou pěchotu dělostřeleckou palbou. Těžkopádná pruská kavalerie, tvořící pravé křídlo bitevního šiku, nebyla schopna úder zachytit. Zakolísala a počala couvat. Vnesla tak zmatek do linií pěchoty. Do změti

jezdců a pěšáků vpadli jako vichr rakouští kyrysníci a pod jejich těžkými palaši pukaly lebky i pod vyztuženými čákami a přilbicemi.

Král Friedrich cválá v rachotu výbuchů a v kouři, který téměř zaclání slunce, nalevo k maršálu Schwerinovi. Namáhavě si proráží cestu tlačenicí ustupujících vojáků. Jsme poraženi, víří mu hlavou, prohráli jsme!

Zalit potem, dorazil na vyvýšeninu, z níž maršál Schwerin, zrudlý rozčilením, sledoval boj.

„Dá se ještě něco zachránit, maršále?“ křikl na něj hlasem vibrujícím napětím, obavami a zlostí.

„Udělám, co bude v mých silách, Veličenstvo, ale pro vás tady teď není místo!“ Zpředu doléhal silící hluk boje, střelné rány, třesk železa, křik.

„Jak to myslíte?“ vyjel podrážděně král.

„Teď tady zbytečně riskujete život, Veličenstvo. Měl byste se včas dostat přes Odru a dojet k některému z našich sborů. To by prospělo věci. Já se zatím vynasnažím zabránit nejhoršímu.“

Friedrich zaváhal. Má opustit své vojáky v bitvě? Avšak Rakušané v té chvíli zesílili tlak a Schwerin vykřikl:

„Vaše Veličenstvo, pospěšte! Neztrácejte čas, proboha!“

„Dobrá,“ svolil král, „poslechnu jich, maršále.“ Stiskl Schwerinovi ruku. „Držte se!“ Pobídl patami koně a s několika muži své tělesné gardy vyrazil tryskem dozadu na cestu k Opolí, kde zanechal jeden ze svých pluků. Oddíl polních četníků, který měl krále doprovázet, nestačil s jeho plnokrevným ryzákem držet krok. Kolem půlnoci docválala králova kavalkáda k cíli. Městská brána byla zavřena. Kdosi zahoukal z okénka věže:

„Kdo tam?“

„Pruský kurýr!“ zvolal Friedrich.

Brána se však neotvírala. To bylo podezřelé. Friedrich nařídil několika vojákům, aby sestoupili z koní a šli se zeptat, z jakého důvodu se strážníci nemají k tomu, aby jim otevřeli. Sotva se však královi vojáci přiblížili, uvítaly je výstřely z pušek. Přihnali se zpět.

„Veličenstvo! Město mají v rukou rakouští husaři! Musíme rychle pryč!“

Patami a bičky štváli koně zpět, co jim běhy stačily. Za svítání se jim zjevily obrysy městečka Löwen, které leží uprostřed mezi Molvicemi a Opolím. Tady se král setkal s četníky, kteří se mu včera ztratili z očí.

Čekal tu také adjutant. Podal králi hlášení, které mu vyrazilo dech: Bitva u Molvic byla nakonec přece jen šťastně završena vítězstvím. Friedrich byl radostí bez sebe.

„Jedeme na bojiště!“ rozhodl. „Chci být u svých statečných vojáků. Ukázali, že jsou dobří nejenom na cvičišti, ale i ve skutečném boji.“

Vítězstvím u Molvic vzrostla vážnost malého Pruska a jeho krále v očích Evropy. Naproti tomu legenda slávy a neporazitelnosti rakouských vojsk, přežívající vzdor prohrané válce s Turky stále ještě z dob slavného vojevůdce Eugena Savojského, utřžila nyní obrovský šrám.

Zakrátko kapitulovala osádka pevnosti Břeh. Pruská armáda se poté i s králem stáhla do Strehlenu, asi 20 mil od pevnosti Nisa, k týdennímu odpočinku a doplnění jednotek. Sem, do stanového tábora, za králem přijížděli vyslanci z Francie, Anglie, Španělska, ze Švédska i Dánska, také z Ruska, ale i z Rakouska, Bavorska a Saska. Stal se nově objevenou hvězdou na evropském politickém nebi.

VÁLKA NA POKRAČOVÁNÍ

Bavorsko právě v době pruského vítězství u Molvic uzavřelo v Namphenburgu spojení s Francií. Jeho panovník kurfiřt Karl Albert získal příslib, že francouzský král podpoří jeho nároky vůči Rakousku a zasadí se o jeho zvolení císařem Svaté říše římské národa německého. Friedrichovi se nyní nabízelo, aby se k tomuto spolku připojil. Získal by tím vojenskou pomoc při obsazování Dolního Slezska.

Pruský král váhal, neboť věřil, že Rakousko nyní bude nuceno přijmout jeho návrhy. Jenže Rakousko se k ničemu takovému nemá. Příčinnivě naopak hledá spojence k boji za své zájmy. Svá vojska poslalo na pomoc Hannoveru. Na své straně má i dánské hesenské pluky v anglickém žoldu. Do války po boku Rakušanů se chystá Sasko. V Litvě se soustřeďují ruská vojska...

Friedrich už nemůže déle váhat. 5. června se, zatím tajně, připojil k namphenburskému spojeneckému svazku. Nedlouho předtím, v květnu 1741, se k tomuto spolku nepřátel Habsburků připojilo i Sasko, které se ještě v únoru tvářilo jako rakouský spojenec a drážďanskou dohodou stvrdilo své odhodlání spolu s Anglií a Ruskem vojensky podpořit Rakousko, aby byl Friedrich důrazně poučen o trvajících platnostech Pragmatické sankce a o nepřístojnosti svévolného porušování evropského míru. Drážďanská dohoda ovšem saskou zradou vzala za své. Sasko uchvátila představa, že by si s pruskou pomocí mohlo přisvojit Moravu a východní Čechy s Prahou, neboť August, saský kurfiřt a polský král, se jako manžel nejstarší dcery zemřelého císaře Josefa I., který byl strýcem Marie Terezie, vytasil s přednostním nárokem na habsburské dědictví. Na Čechy a Moravu si ovšem dělal zásluku i bavorský kurfiřt Karl Albert z rodu Wittelsbachů, další ze sboru kurfiřtů, kteří volí císaře Svaté říše. Z manželství s Marií Amálií, druhou dcerou Josefa I. vyvozoval nástupnické právo pro sebe. Však také hned po nástupu Marie Terezie na trůn spěchal jako první dát své právo najevo diplomatickým prohlášením protestujícím proti Pragmatické sankci a přisvojování si vlády císařskou dcerou Marií Terezií: „Český král a vládce

velké části Rakouska jsme my, ne Vy, madam, a nebe nám pomůže naše právo prosadit.“

Anglický vyslanec Thomas Robinson, který krásnou Marii Terezii zbožňoval, ji v rozhovoru při velkolepé přešpurské korunovaci na uherskou královnu tlumočil radu svého krále Jiřího II., který byl zároveň kurfiřtem hannoverským: dosáhnout smíru s Friedrichem, vzdát se celého Dolního Slezska. Marie Terezie se na svého ctitele osopila:

„To tedy ne! Za žádnou cenu!“

Drtivý tlak okolností ji však nakonec přinutil, aby dala vypracovat návrh dohody, s kterým se anglický vyslanec vypravil do Friedrichova hlavního stanu. Byla ochotná se vzdát úhrady škod způsobených pruským vpádem i dvou milionů, které jí pruský král nabídl, když mu postoupí Dolní Slezsko. Sama mu naopak nabízela stejnou sumu, jestliže skoncuje s uzurpací Slezska a stáhne odtud do konce srpna svá vojska. Navíc je ochotna odstoupit mu území rakouského Geldernu. Žádá však, aby král dal velkovévodovi, jejímu manželu, svůj hlas při volbě císaře a přiznal královně právo kurfiřtského hlasu za českého krále. V krajním případě byla ochotna odstoupit ještě Limburg.

Vyslanec Robinson ve Friedrichově hlavním stanu pateticky velebí přednosti rakouských návrhů. Král ho poslouchá s rostoucí nevolí. Náhle mu skočil do řeči:

„Mohl byste mi říci, jak bych já jako král mohl po tak ponižujícím vyrovnání přijít na oči své armádě... Já i moji vojáci raději zahyneme pod troskami Slezska, než abychom se takto zostudili!“ Nato popadl svůj klobouk, a nedbaje vyslancova naléhání, aby ještě neodcházel, zmizel za závěsem v soukromé části svého stanu. Vyslanec Robinson se vrátil do Prešpurku s prázdnou.

18. srpna 1741. Sbor rakouských ministrů se radí. Většina je pro ústupky, menšina žádá postavit se Prusku na odpor do krajnosti. Raději se dohodnout s Francouzi a Bavyry než s drzým, věrolomným Pruškem. Panovnice je téhož mínění.

Míjejí dny. Zlé zprávy jen přší: Bavoři se blíží k Linci, Francouzi dosáhli Hofu a táhnou k Dunaji. Sasko se co nejdříve připojí k nepřátelům. Vyslanec Robinson se vrátil ze Slezska. Referoval, jak pořídil. Předložil Friedrichovi mapu Slezska, na níž byla inkoustem zakreslena rozsáhlá

oblast Dolního Slezska, kterou mu Rakousko nyní bylo ochotno odstoupit. Friedrich však odmítavě vrtěl hlavou: „Co bylo dobré včera, není už dobré dnes.“ Nepřijal ani další nabídku, odstoupení celého Dolního Slezska. Nemohl totiž splnit podmínku, že vystoupí vojensky na podporu Marie Terezie a že dá hlas jejímu muži při volbě císaře, neboť byl vázán tajnými dohodami.

Pruský král však ostražitě sleduje počínání svých spojenců. Prohlédl záměry francouzské politiky, kterou kormidluje kardinál de Fleury s maršálem de Belle-Islem. Nechtějí Rakousko zničit. Nehodlají připustit, aby rakouskou velmoc nahradila ještě mocnější velmoc bavorská. To je jistě nežádoucí i pro saského kurfiřta a polského krále Augusta, který mezitím přispěchal zapojit se do války proti Rakousku, aby nezmeškal dělení kořisti. Nevyhovovalo by to ani Prusku. Nedá se přitom vyloučit, že mocensky vyspívající Prusko se může co nevidět ostatním spojencům jevit natolik nebezpečné, že se nakonec spojí proti němu. Rakousko konečně ještě zdaleka není poraženo. On sám mu kromě vítězství u Molvic zatím žádnou významnější porážku neuštědřil. Drží sice Dolní Slezsko i s Vratislaví, dobyl pevnost Hlohov a vzdala se mu pevnost Břeh, ale Nisa se drží. Bez nové velké bitvy ji nezíská. Kdo mu přitom zaručí, že taková bitva skončí opět jeho vítězstvím? Horečné zbrojení v Uhrách nelze podceňovat. Friedrich se rozhodl uzavřít s Marií Terezií co nejdříve mír. Pokud možno ještě dříve, než se Karl Albert rozhoupe k tažení do Čech.

Marie Terezie se rovněž zabývala úvahami o míru s Pruskem, neboť nebezpečí, které jí hrozí ze strany Francie a Bavorska, je smrtelné. Na Friedrichovy nabídky, které jí byly do Prešpurku doručeny s přispěním vratislavského guvernéra a anglického zvláštního vyslance Hyndforda, odpověděla sdělením, že je ochotna zahájit jednání. Ihned píše list maršálu Neippergovi. Zplnomocňuje ho k vyjednávání. Ať se snaží zachránit pevnosti Nisu a Kladsko. A taky ať zkusí krále nenápadně přimět, aby dal jejímu manželovi hlas při volbě císaře. Ať mu za to třeba i něco slíbí.

O týden později posílá maršalovi zplnomocnění, aby v případě nezbytí vydal i pevnost Nisu. Příkládá návrh mírové smlouvy, který vypracoval starý a pro nadměrnou tloušťku už stěží se pohybující Sintzendorf.

I Friedrich má naspěch, neboť Rusko zaměstnané dotud válkou se Švédy si právě uvolnilo ruce tím, že je rozdrtilo u Wilmanstrandu,

a mohlo by přispěchat Rakousku na pomoc. Pruský král proto rezignuje na získání Kladska, spokojí se se zimními tábory v Horním Slezsku a na Opavsku, nepožaduje Těšínsko ani horské oblasti.

Po dlouhém vyjednávání, jehož se zúčastnil i rakouský generál Lentulus a pruský plukovník von Goltz, se v přítomnosti anglického zprostředkovatele lorda Hyndforda dospělo 9. října 1741 na zámku Kleinschnellendorf k tajné dohodě, že v prosinci bude uzavřen definitivní mír. Do té doby se vojenské operace omezí jen na předstírané obléhání pevnosti Nisa.

Pouhé dva dny po uzavření dohody na zámku Kleinschnellendorf neváhal pruský král tuto dohodu bezostyšně porušit. Dal se poučit renesančním filozofem Niccolem Machiavellim, který ve spisku *Vladař* nabádá panovníky, že štěstí a síla státu jsou nejvyšším cílem politiky. K jejich dosažení se hodí jakýkoli prostředek. Morálka přitom nehraje roli. Podplácení, vražda, lež, věrolomnost, všechno je dobré pro vladaře, chce-li vytvořit silný stát podřízený jeho vůli. V případě kleinschnellendorfské dohody oznámil jednoduše maršálu Neippergovi, že si přeje obsadit pevnost Kladsko a celé území kladského hrabství, aby zde mohl přezimovat se svou armádou. Šlo o porušení hranic a zájmů České koruny. Maršál si netroufal sám rozhodnout, musel si vyžádat pokyny z Vídně. Král Friedrich, aniž vyčkal, jak se k jeho požadavku postaví Marie Terezie, dal svým jednotkám 25. října 1741 rozkaz k vstupu na území Kladska. Jeho obsazením se však nespokojil. O tři dny později část jeho pluků vpochoďovala do Čech. 1. listopadu Prusové obsadili Skalici, za dva dny Hradec Králové, další den Mladou Boleslav. Všude se chovají, jako by jim všechno patřilo. To je ostatně vlastnost všech dobytelských armád. Obyvatelstvo je musí ubytovat a živit. Marie Terezie je bezmocná. Protesty se míjejí účinkem a Neippergovo vojsko je daleko. Stahuje se ke Znojmu, jak si panovnice přála. Kníže Lobkovicz sice shromáždil u Plzně pár polních pluků, ale s těmi bude nutno čelit postupu Francouzů a Bavorů. Přitom od Litoměřic ku Praze táhnou ještě také Sasové pod velením generála Rutowského. Situace je horší než zlá.

4. listopadu pruský král ve Vratislavi podepsal spojeneckou smlouvu s Bavorskem. Proč ne? Je výhodná. Karl Albert, který se cítí českým králem, mu v ní daroval Kladsko. Zatímco se Neippergovo vojsko lik-

navě posouvá ze Znojma do Jindřichova Hradce a přes Tábor k Benešovu, Francouzi a Bavoři ještě před koncem listopadu pronikli až k Praze a rozložili se táborem na bělohorské pláni. Současně od Mělníka přitrhli k české metropoli i předvoj saského sboru. Velitel pražské posádky polní zbrojmistr hrabě Ogilvi byl několikrát vyzván ke kapitulaci. Pokaždé hrdě odmítl.

26. listopadu 1741, hodinu po půlnoci ticho spícího města, rušené jen občasným voláním stráží a zavytím psa, protrhlo náhlé zahřímání děl od Bílé Hory. Francouzi a Bavoři vyrazili do útoku na Strahovskou bránu. Bubny svolávají obránce na hradby. Ozývá se praskot ručnic a křik. Vojáci i městští gardisté šplhají na ochozy, zaujímají stanoviště u střilen. Palba sílí. Současně se od Podbaby a Bubenče přihrnuli Sasové a po dřevěném mostě zaútočili na Bruskou bránu. První útok se obráncům podařilo odrazit, ale Sasové útočí znovu. Nedbají ztrát. Přitáhli žebříky, lezou vzhůru na cihlové zdivo valů, obsypali hradby, obránci je nestačí srážet do příkopu. Mnozí se už vydrápali až nahoru na šance a bojují bajonety i šavlemi. Hradby jsou ztečeny.

Stráže u Nové brány nedočkavě vyhlížely do tmy, jestli se na česko-brodské silnici pod Žižkaberkem už konečně neobjeví císařští, jak se ze zvyku říkalo rakouské armádě. Vtom nastražené uši zachytily dusot vojenských bot i tlukot kopyt jedoucích eskadron. Jsou tady! Sláva! Právě včas! Radost však vystřídalo zděšení. Vojáci, kteří nedočkavě rozrážejí pootvíraná vrata a tlačí se dovnitř s tasenými šavlemi a napřaženými bodáky, nemají rakouské bílé kabáty, ale francouzské s epoletami a na nohou bílé kamaše. Strhla se divoká bitka. Ráno byla hrdinně se bránící Praha dobytá.

7. prosince měli Pražané oči navrch hlavy. Ulicemi projížděl herold ohlašovaný zvukem bubnů a polnic a na náměstí každého z pražských měst provolává německy a česky kurfirta Karla Alberta českým králem z boží milosti. Vyložení nepřátelé Habsburků se radovali, většina však ještě, poučena dějinami, s nadšením nějakou chvíli počká, až co se z toho vyklube. Hůře na tom byli představitelé šlechty, neboť samozvaný král si na úterý 19. prosince objednal holdování českých stavů v staroslavném Vladislavském sále. Nastalo v českých dějinách tak časté dilema zámožných a ctižádostivých lidí, jak se zachovat k nové vládě, když není zcela jisté, jestli nebude jen dočasná. Co zvolit? Okamžitý prospěch s rizikem

pozdější ztráty svobody, majetku či hrdla, nebo okamžitou ztrátu přízně s nejistou možností budoucího prospěchu za věrnost při opětném zvratu poměrů? Čtyři dny po Štědrém dnu odcestoval nový český král Karel III. do Frankfurtu k volbě císaře Svaté říše římské, jímž bude zvolen on.

1. ledna 1742 přijel král Friedrich II. do Olomouce a začal sem stahovat všechna svá vojska ze Slezska i z Čech. Rakouští ministři se polekali, vždyť z Olomouce je jenom skok do Vídně. Doporučovali spokojit se s tím, čeho maršál Khevenhüller dosáhl v bojích proti Bavorům a Francouzům, a těžiště operací přesunout na Moravu a do Čech. Khevenhüller by měl polovinou své armády zajišťovat Dolní Rakousy a Vídeň, zatímco druhá polovina by posílila vojska v česko-moravském prostoru. Princ Karel Lotrinský však přichází s novým plánem: Sbor maršála Lobkovicze, stojící u Jihlavy, spolu s hlavní českou armádou, rozloženou u Budějovic, soustředit v prostoru mezi Jihlavou a Znojmem. Spojená vojska posílí ještě Khevenhüllerovou armádou a vytáhnou proti Prusům, nebo alespoň zabránit jejich spojení se Sasy v Čechách. Královna po poradě s maršálem a generály nařídila Khevenhüllerovi, aby zastavil své úspěšné operace v Bavorsku a nejméně s dvanácti tisíci muži udeřil přes Horní Falc na Francouze. Maršál se rozkazu vzpíral podřídít, žádal, aby jeho vojska nebyla oslabována a mohla dokončit úspěšnou ofenzivu v Bavorsku. Uznal však nakonec, že rakouské hlavní armádě v Čechách, jíž velí princ Karel Lotrinský, hrozí nebezpečí, že bude napadena ze všech stran a že on jí tudíž musí v životním zájmu Rakouska posílit. 22. února jí poslal na pomoc sbor pod velením generála hraběte Mercyho d'Argentau.

Tři dny předtím pruský král Friedrich přijel do Znojma, obsazeného od 17. února jeho vojskem. Okamžitě vyslal jednotky na území Dolního Rakouska. Na svém postupu si bezohledně vynucovaly od obyvatelstva rekvizice. Postoupily až k Oberhollabrunu. Pruští černí husaři s odznakem umrlčí lebky na kožešinových čepicích pronikli dokonce až k osadě Stockerau, vzdálené pouhých šestadvacet kilometrů od Vídně. Na hlavní město padl strach. Prušáci stojí před branami!

I ministři propadali malodušnosti. Jediná královna zachovávala rozvahu. Jako by tušila, že Friedrich nemá tolik vojska, aby mohl oblehnout Vídeň, a že mu chybí i nezbytné těžké dělostřelectvo, stejně jako tech-

nické prostředky k násilnému přechodu Dunaje. Odesílá spěšné kurýry k palatinovi do Uher: Urychlete přísun dalších pluků! Jde o osud království!

Uherští magnáti jsou ochotni udělat vše pro svou královnu. Posily jsou na pochodu.

Na Moravě a ve Slezsku se šíří královnina výzva všem věrným poddaným: Do zbraně na obranu trůnu a vlasti! Z vojenských arzenálů se na rozkaz královny vydávají pušky a střelivo nejenom měšťanským gardám, ale i selským nevolníkům. Princi Karlovi, který dřepí nečinně se svou armádou v severních Čechách, odesílá naléhavý dopis. Měl by konečně něco podniknout. Pruská vojska na Moravě jsou rozptýlena, takže lze na ně udeřit a vrhnout je zpět tím spíše, že již přicházejí posily z Uher.

Velkovévoda František Štěpán, který se nedávno neúspěšně pokusil uplatnit po Neippergově boku jako vojevůdce, se v těžké situaci rozhodl zopakovat neúspěšný pokus o dohodu s Friedrichem. I když mu to Marie Terezie rozmlouvala, že není třeba se doprošovat, vyslal k Friedrichovi do Olomouce barona Pfütschnera, aby se pruského krále dotázal, za jakých podmínek by byl ochoten uzavřít mír.

Král sice barona přijal s vlídnou zdvořilostí, ale v rozhovoru byl nepřístupný a studený jako led. Nebyl proti uzavření míru za podmínky, že Marie Terezie odstoupí Čechy Bavorsku a část Moravy a Horní Slezsko Sasku, aby Prusko nemělo napříště společné hranice s Rakouskem. Sám pro sebe nežádal kromě Dolního Slezska už nic více než Kladsko. Nechtělo se mu žít v neustálých obavách, že ho Marie Terezie při první příležitosti napadne, aby si vzala zpět, co on za cenu značných obětí dobyt.

Rakouská panovnice by koneckonců při nejhorším byla ochotna se vzdát Dolního Slezska i Kladska, ale jakékoli ústupky bavorskému a saskému kurfiřtovi, který by jistě s chutí uhryzl zbytek zemí Koruny české, byly pro ni naprosto nepřijatelné. Na manželovo vytrvalé naléhání přece jen na konec pověřila mimořádného vyslance Gianiniho, aby se pokusil vyjednat s pruským králem důstojný mír. Uprostřed vleklých jednání, která probíhala ve Znojmě, dostal král 7. března 1742 zneklidňující zprávu, že jednotky Khevenhüllerovy armády dorazily do Kroměříže a že kromě toho na Moravu táhnou jezdecké pluky hlavní armády z Čech.

Okamžitě postřehl nebezpečí a nařídil spěšně stáhnout jednotky z dolnorakouského území. Naštěstí nemá příliš zdatného soupeře. Princ Karel projevuje trestuhodnou nerozhodnost. Ani teď, když se Prusové stahují z Dolních Rakous, není schopen narušit jejich pohyby nějakou rozhodnou operací. Zatímco koresponduje s Vídní a vysedává na neplodných poradách, Prusové oblehli Brno. Sama královna se švagrovou neschopností ztrácí trpělivost. „Nic nemůže být pro mne škodlivější,“ píše mu podrážděně, „než dlouhodobá, doposud trvající nečinnost.“ Její poslední nabídka, kterou Friedrichovi v dubnu přivezl její zmocněnec Gianini z Vídně do osady Novosedly, kam pruský král přemístil svůj hlavní stan, zněla: Jsme ochotni odstoupit Kladsko a vyklidit Bavorsko za podmínky, že pruský král zajistí vyklizení Čech, Moravy a Horního Slezska. Nabídka mu slibovala příliš malý zisk. Vyžádal si čas na rozmyšlenou. Nakonec se rozhodl přimět Marii Terezii k větší povolnosti silou zbraní.

Na hrotu předvoje harcuje král po silnici na Čáslav. Za předvojem pochodují hlavní síly pod velením prince von Anhalt-Dessau. Král chce zaujmout co nevyhodnější postavení, aby mohl svést vítěznou bitvu s nepřítelem, který je mu v patách. Jezdci štvou koně bičiky i ostruhami, pěšáci šlapou skoro bez oddechu zrychleným krokem, jejich modrými kabáty prosakuje pot. Jen s těžkým dělostřelectvem je svízel. Pobídky důstojníků ani řvaní a hole kapráků nic nezmohou. Masivní kola lomozí a skřípou pod tíhou bronzových hlavních a nákladu koulí a granátů, ale nedokážou se otáčet rychleji, než se otáčejí. Únava tahounů je brzdou. Rychlost přesunu klesá, neboť úbytek sil čím dál více svazuje nohy čtyřspřežím robustních koní. Do kopce musí zabrat i dělostřelci. Rameny i rukama se opírají do loukotí, lafet i hlavní, hekají, funí, sprostě klejí.

Do Čáslavi, města, které chtěl Friedrich obsadit, dorazili dříve Rakušané. Škoda. Město je ohromná výhoda. Jídlo, pití, nocleh pod střešou a pevné zdi, které pomáhají vojákům v boji. Takhle se pruská armáda musí spokojit s nedalekou vesnicí Chotusice. Vojsko se na králův rozkaz bez otálení šikuje k bitvě.

1. května 1742 časně ráno, sotva se král Friedrich s předvojem stáhl zpět do postavení hlavních sil, zahájili Rakušané útok. Dunění děl otrásal nebem i zemí. Pruský polní maršál Buddenbrock na pravém kří-

dle okamžitě dal povel k vyražení jezdeckta, které bylo skryto v mělké úžlabině. Jeho protiútok nastupující Rakušany ohromil svou nenadálostí a prudkostí. Hřmící masa koní a jezdců zvedla oblak prachu, jímž pronikají záblesky šavlí, zní křik a koňské ržání. Rakušané utíkají jako před živelní pohromou.

Rakouský maršál Königsegg žene do útoku pěchotu na pravém křídle proti pruskému levému křídlu rozvinutému před Chotusicemi. Rakušané jdou za zvuku bubnů a s vlajícím praporem v sevřeném šiku přes pole zelenající se nízkým obilím. Přední řady v pokleku vypalují salvy a mizí dozadu, aby si vojáci nabili ručnice, než se opět ocitnou vpředu a zazní povel „Pal!“

Pruská pěchota se potácí a zmítá v přívalu explozí dělových granátů a v lijáku střel. Formace jízdy se srdnatě pokoušejí zaclonit ji protiútokem. Ale rakouský nápor je na tomto úseku drtivý. Prusové zakolísali a ustupují. Rakušané v patách za nimi vnikli do Chotusic. Hoří chalupy. Clona plamenů a kouře na chvíli oddělila od sebe bojující vojska.

Friedrichovi, který s důstojníky svého štábu na nízkém návrší sleduje drama bitvy, svítl v mozku nápad.

„Vyříd' Buddenbrockovi, ať zasadí zálohu a zaútočí obchvatem na rakouské levé křídlo!“ velí adjutantovi se stříbrnými šňůrami na hrudi a slova doprovází prudkou gestikulací. Musí křičet, aby ho bylo slyšet ve vřavě bitvy. „Z boku je vrhneme proti jejich pravému křídlu, sevřeme je z obou stran, vyvoláme chaos... Jed!“

Adjutant trhl uzdou a patami přiměl ryzáka, aby se rozletěl vpravo, kde se ve vzdálenosti nejvýš jedné míle válela oblaka kouře a už skoro dvě hodiny na sebe naráželi a střetali se v zuřivém boji jezdci i pěšáci obou armád.

Zaskřehotaly polnice. Pruské zálohy nastupují do útoku. Rakouské levé křídlo se prohnulo pod jejich silným úderem a couvá. Je vmáčknuťo z boku do bojové sestavy středu, promíchává se s pluky, které se probily do Chotusic a jsou nyní zatlačovány zpátky současně probíhajícím čelním pruským protiútokem.

Vrchní velitel Rakušanů princ Karel si hedvábným kapesníčkem stírá pot z čela.

„Dejte troubit k ústupu!“ nařídil pobočníkovi a sám obrací koně k čáslavské silnici, sledován početnou suitou generálů a důstojníků.

Bitva u Chotusic po více než třech hodinách zarputilého boje skončila rakouskou porážkou. Síly obou stran byly vyrovnané. Rakušané měli 27 700 mužů, Prusové jen o 300 více. Odvaha a elán Rakušanům nechyběly. Prusové však měli více děl. Osmdesát proti čtyřiceti rakouským. A prušští pěšáci byli vybaveni puškami s železnými nabíjáky, s nimiž se dalo rychleji nabíjet než s rakouskými dřevěnými, které se snadno lámaly. A také měli lepší velení. Rakouské vojsko bylo přinuceno vyklidit bojiště a ztratilo na mrtvých, raněných a zajatých 6212 mužů, o třetinu více než Prusové, jejichž ztráty činily 4756 mužů.

Rakouské vojsko spořádaně ustoupilo, odhodláno k dalšímu boji. Chotusická porážka pro Marii Terezii neznamenalala důvod, aby se u Friedricha doprošovala uzavření míru. Byl to naopak Friedrich, komu v dané chvíli záleželo na mírové dohodě. Navzdory chotusickému vítězství nezvýšil své požadavky. Angličané se snaží zprostředkovat mír. Lord Hyndford jedná ve Vratislavi s pruským ministrem Podewilsem. Ten na příkaz svého krále zkusil do požadavků propašovat kromě Horního Slezska bez Těšína, Opavy a horského pásma i severovýchodní Čechy. Marie Terezie však v této věci nehodlá ustoupit ani o krok. Její stanovisko je neoblomné: „I kdyby se proti mně otevřelo celé peklo, kdyby mi anglický král i se svým parlamentem hrozil zkázou, Hradec Králové nikdy nevydám! Na tom budu trvat, i kdyby Friedrich poslal třeba deset kurýrů!“

Friedrich zvažuje situaci. Má ještě smysl udržovat spojenectví s Francií? Maršála de Belle-Isle, který za ním přijel do tábora u Kutné Hory, zahrnul výtkami, jak nemožně francouzské vojsko vede válku. Povolal sice z Kladska do Čech posily, aby byl připraven, kdyby se s Marií Terezií nepodařilo sjednat mír, ale když dostal zprávu, že francouzské jednotky z obavy před blížící se rakouskou hlavní armádou ustoupily k Písku, a uvolnily tak Rakušanům cestu k osvobození Prahy, napsal okamžitě svému ministru Podewilsovi, aby nyní už bez váhání s Hyndfordem uzavřel dohodu, jestli Prusku bude zaručeno odstoupení celého Dolního Slezska, včetně pruhu území na druhém břehu Nisy, města i hrabství Kladsko. Hyndford souhlasil. Z cizího krev neteče.

11. června 1742 byla uzavřena předběžná dohoda o míru. Marie Terezie pokládá Slezsko za nejkrásnější drahokam ve své koruně. Při poomyšlení, že je ztratí, derou se jí do očí slzy. Přesto je nucena souhlasit

s tím, co bylo dohodnuto ve Vratislavi. V koutku duše se krčí myšlenka, že jednou přijde den, kdy si vezme zpět, co jí patří.

Zatím v pruském vojenském táboře v Kutné Hoře král Friedrich na banketu, který uspořádal pro vyšší důstojníky k oslavě vítězství, oznámil nastolení míru. Pozvedá číši:

„Připíjím na zdraví uherské královny a na šťastné smíření s ní!“

30. června 1742 projížděl hlavními ulicemi Berlína na slavnostně vyšňořeném koni herold s žezlem v ruce a hlasitě vyvolával, že skončila válka s Rakouskem a nastává mír. Marie Terezie však musela nadále se zbylými nepřáteli válčit o své územní dědictví a právoplatnost svého vladařství. Jedním z důležitých cílů bylo osvobození okupovaných Čech a Prahy. Francouzský maršál de Broglie nakonec pod tlakem hlavní rakouské armády vyklidil pravý břeh Vltavy a nechal francouzskou posádku maršála de Belle-Islea jejímu osudu. Město se ocitlo ve svěráku rakouského obklíčení. Hřímala obléhací děla. Špitály byly přeplněny nemocnými a raněnými francouzskými vojáky. V Praze nebylo co jíst. Okupační vojsko muselo porážet koně. Jeho početní stav decimovala epidemie tyfu.

Maršál de Belle-Isle se rozhodl k zoufalému činu. Shromáždil jádro své obležené armády a 16. prosince 1742 v časných ranních hodinách podnikl Karlovou a Strahovskou branou nečekaný výpad západním směrem. Podařilo se mu uniknout na Cheb. V Praze zanechal necelé dva tisíce vyhladovělých mužů a několik stovek raněných a nemocných pod velením generála Cheverta.

1. ledna 1743 byla podepsána dohoda o volném odchodu francouzské posádky z Prahy. Mrzlo, poletovaly sněhové vločky. Praha byla na nohou. Lidé křičeli: „Francouzi odcházejí!“ Zvědavě se sbíhali do ulic, kterými se ploužil žalostný průvod otrhaných, zbědovaných vojáků. Týž den vpochodovali do Prahy rakouští vojáci. Večer vzplanul na vltavském nábřeží ohňostroj na oslavu osvobození metropole českého království. Radovali se i Pražané, i když nebylo málo těch, hlavně z vyšších měšťanských a šlechtických kruhů, kterým se útroby svíraly obavami, jak panovnice posoudí jejich hold bavorskému kurfiřtovi a přátelské styky s Francouzi. Co mohli dělat? Byli k tomu přinuceni. Jen jestli takovému ospravedlnování Její Veličenstvo uvěří. Nebude v tom přece jen spatřovat zradu?

Předposlední den měsíce dubna 1743 přijížděla mladá a půvabná Marie Terezie, arcivévodkyně rakouská a korunovaná královna uherská, do osvobozené, válkou dosud zjizvené Prahy. Obyvatelé hlavního města království jí připravili nelíčeně vřelé uvítání. Viditelně vzrušená a dojatá vjížděla do hradu milostivě kynouc zástupům.

V neděli 12. května 1743 o sedmé ranní si Marie Terezie přeje být korunována v chrámu svatého Víta. Nepřipustí žádný odklad. Jen tak bude smyta hanba, kterou na sebe uvalili Češi, když přísahali věrnost samozvanci Karlu Albertovi. Sama si vložila na hlavu svatováclavskou korunu, kterou nad ní podržel olomoucký biskup Arnošt z Lichtensteinu, který při obřadu nahradil arcibiskupa hraběte z Menderscheidu, od něhož si královna odmítla dát vložit korunu na hlavu, jak by se bývalo slušelo. Arcibiskup totiž ztratil královninu přízeň, neboť byl mezi těmi, kdo při slavnostním holdování líbali Bavorovi ruku. 16. června 1743 korunovaná královna česká, po několikadenní návštěvě zámku Karlova koruna v Chlumci nad Cidlinou, na pozvání jeho majitele hraběte Leopolda Kinského, s celým svým doprovodem odcestovala do Vídně v radostné náladě, neboť jí před odjezdem byla do Prahy doručena zpráva o skvělém vítězství rakouských vojsk nad Bavoru u Simbachu.

DRUHÁ SLEZSKÁ VÁLKA

Třebaže mezi Rakouskem a Pruskem již dva roky trvá mír, Friedrich II. nepřestává Marii Terezii podezírat, že při první příležitosti se pokusí vyrvat mu opět z rukou Slezsko. V květnu se 1744 se připojil k tajné protirakouské dohodě s římskoněmeckým císařem Karlem VII. a francouzským králem Ludvíkem XV. A 24. července podepsal s císařem tajnou úmluvu, že pro něj opět vybojuje Čechy a za odměnu od něj získá darem kraj Hradec Králové s městy Pardubice a Kolín, části krajů Mladá Boleslav a Litoměřice. Velkolepé válečné úspěchy vojsk Marie Terezie na Rýně pobízely pruského krále k uspíšení příprav na válečné tažení do Čech. Již předtím se domluvil tajně na spojení i s francouzským králem.

1. srpna 1744 se pruský vyslanec ve Vídni hrabě Dohna dostavil do Hofburgu a přečetl dvornímu kancléři deklaraci svého krále, která byla vyhlášením války.

Friedrichova vojska se dala na pochod třemi proudy. Jeden směřoval do Čech přes Slezsko, dva táhly přes území Saska, aniž vyčkaly souhlasu saského kurfiřta a polského krále Augusta.

15. srpna 1744 překročily pruské voje hranice českého království. Za zvuku píšťal a bubnů maširovali vojáci v modrých, žlutě podšitých kabátech, žlutých kalhotách a bílých kamaších nad kolena, na hlavách vysoké špičaté čáky nahoře se střapečkem a vpředu s velkou mosaznou orlicí, na zádech tornistry, na rameni pušku s bodákem. Cválaly eskadrony husarů, hřmotila děla, bubnovala kopyta koní nesoucích dragouny a kyrysníky, rachotila děla různých ráží zavěšená za kolesnami, hrčely povozy trénu, sanity, proviantních součástí a zákopníků, naložené stavebním nářadím a pontony k překonávání řek. Chlumecký kantor a městský písař František Šolc zapsal do kroniky:

„... přitáhl Brandenburg s osmnácti sty do Chlumce a hned celé město oblehl, neboť bylo napřed řečeno, že se bude lid bránit; proto s 1800 muži sem vpadl a do třetího dne tu byl a lid ho vyživiti musel, a to celé

dni a noci pili, třebas deset mužů sto pinet vypili, pak třetí den jich na panství chlumecké připadlo 8000. Museli odjinud piva přivážeti a lidem koně, krávy, voly, ovce, peřiny, hrachy, žito, ječmeny, ovsy, máslo, soli brali, všecko, nač přišli...“

2. září 1744 se všechny pruské kolony, které bez odporu prošly Čechami, setkaly u Prahy. Osmdesátitisícové vojsko se rozložilo kolem města, za jehož hradbami se k zoufalé obraně chystalo pouhých dvanáct tisíc mužů rakouského vojska.

Prusové rozmístili baterie těžkého dělostřelectva na okolních výšcích a spustili ničivou obléhací palbu. Den co den od rána do setmění hřímala kanonáda a na Prahu padaly dělové koule a granáty. Postavení obránců se zhoršilo, když jednotky maršála Schwerina masivním útokem dobyly rakouské postavení na vrchu Vítkově. Sám pruský král se skupinou generálů sledoval útok z výchozího postavení na úpatí kopce. Aby lépe viděli, opustili zákop. Generálské uniformy upoutaly však pozorovatele na novoměstských hradbách. Zaměřili na dané místo dělostřeleckou salvu. Jedna z koulí usmrtila králova bratrance markraběte Wilhelma. Král, který stál v jeho těsné blízkosti, vyvázl bez zranění. Wilhelmova smrt byla pro něj těžkou ranou. Těžší o to, že již v bitvě u Molvic ztratil jednoho z bratranců, Wilhelmova staršího bratra markraběte Friedricha. Útěchou bylo pruskému králi dobytí vrchu Vítkova a o šest dnů později kapitulace pražské posádky.

Dvanáct tisíc odzbrojených rakouských vojáků putovalo do pruského zajetí. Byla to křížová cesta. Očitý svědek jménem Martin Střebský si zapsal jímavý zážitek plný pohnutí nad tím ukrutenstvím, nad těmi ubohými zajatými: „Politování hodno, že jich hladem a žízní ukrutně sužovali, takže smradlavé vody pítí museli a chleba jim pomálu dávali, že mezi sebou naříkali, že ani Turek tak se zajatými nezachází...“

Trpěla i dobytá Praha. Prusové ji bezohledně plenili. Vymáhali daně, potraviny, brali si svévolně, co jim padlo do oka. Byli zpupní a hrubí. Roztahovali se v domech a sužovali obyvatelstvo. Probouzeli v lidech nevávst.

V dobyté Praze pruský král zanechal jen poměrně nepočetnou osádku v síle jednoho pluku a s ostatními vojsky postupoval spolu s maršálem Schwerinem na jih. Obsadil města Tábor, České Budějovice... Zmocnil se i schwarzenberského zámku Hluboká. Měl v úmyslu táhnout dál na

Linec a spadnout do srdce Rakouska. Nad habsburskou monarchií se opětovně nakupily černé mraky smrtelného ohrožení.

Je začátek října 1744. Nastal podzim, čas bezzubého slunce, studených nocí, mlh a dešťů, čas padajícího listí. Prusové mají dosud v moci Čechy na východ od toku Vltavy, ale co nevidět je začnou sužovat potíže. Jejich armáda v jižních Čechách se dostává do izolace. Husaři sboru Batthyanyho i čerstvé husarské regimenty z Uher ji svírají ze všech stran kleštěmi, jejichž čelisti se co nevidět spojí. Pruský král ztratil spojení s okolním světem. Neví, co se děje v Praze, neví, kde je a kam postupuje rakouské vojsko prince Lotrinského, neví nic o Sasech. Průzkumné hlídky, které vysílá, se vracejí prořídle a otřesené po srážkách s divokými Maďary, Chorvaty či Bosňáky... Často se nevracejí vůbec. Ke všemu vážne zásobování. Prušáci tonou v moři nenávisti, nechoty a schválností. Nikdo z obyvatel jim nic neusnadní a nic jim nedá dobrovolně. Tentokrát se pruskému králi tažení nedaří tak, jak si ještě před nedávnem představoval. Nepříznivé okolnosti ho donutily dát svým jednotkám rozkaz k ústupu.

Když plukovník Trenck, pronikající s oddílem svých pandurů do týlu pruských vojsk ustupujících z prostoru rozmístění u Týna nad Vltavou, dorazil za soumraku k Vltavě, zjistil, že většina pruských hlavních sil už stačila přes most přejít na východní břeh. Avšak na levém břehu zůstalo ještě plno vojska a početný trén. Král proto novopečenému generálovi Hansi Joachimovi von Zieten nařídil, aby se svými jezdeckými regimenty a oddílem granátníků držel most, dokud neprojde poslední pruský voják.

Druhý den se Trenckovi panduři připlazili jako hadi trávou až těsně k zátarasům pruského předmostí. Na hvízdnutí v čele se svým plukovníkem vyrazili na zteč. Vmžiku zdolali zátarasy a v zuřivém boji muže proti muži zlomili pruský odpor. Překvapivý protiútok dvou pluků pruských husarů málem zvrátil situaci. Stejně nenadále však přiharcovaly dva pluky maďarských husarů generála Nádasdyho a v divoké seči Rakušané strhli vítězství na svou stranu. Zmocnili se mostu posetého těly mrtvých. Všechny pruské vozatajské kolony s doprovodem granátníků, pěšáků i dvou jezdeckých pluků zůstaly odříznuty na západním břehu

Trenckův pandurský sbor poté obklíčil zámek Hluboká a záhy nato neohroženou ztečí zdolal i hradby Českých Budějovic a jejich pruskou posádku pod velením generála Kreytzena donutil, aby složila zbraně.

Pod tlakem vojsk, jimž zkušeně velí maršál Traun, Prusové volky nevolky ustupují. Končí říjen. Listí už skoro opadalo. Noci jsou mrazivé, ale za dne hřeje ještě slunce z modrého nebe. Pruská armáda stojí u Pyšel, rakouská u Bystřice. Sasko, které nyní pro změnu stojí po boku Rakušanů, poslalo do Čech pomocný sbor. Za postupu k Benešovu, posílen rakouskou pěchotou, husary a pandury, dosáhl prostoru Konopiště. Mar-

Karel Lotrinský

šál Traun promýšlí další tahy na válečné šachovnici. Jednotky hlavních sil rychlým postupem obsadí Kutnou Horu, aby Prusům odřízly cestu na Čáslav. Friedrich totiž ustoupil na Chocerady a směřuje ke Kolínu. Nemá přitom žádné zprávy o osudu jednotek generála Einsiedla, které okupují Prahu. Rakouský vrchní velitel princ Karel Lotrinský ve shodě s maršálem Traunem zvolil taktiku vytrvalého postupu Prusům v patách v rozhodné snaze vytlačit je z Čech. Pro přechod Labe určil úsek u Přelouče, kde se při obhlídce terénu osobně přesvědčil, že jsou k tomu nejprůhodnější podmínky. Generálu von Buckow princ Karel nařídil přitom postupovat na Hradec Králové, aby odřízl Friedrichovu armádu od zásobovací základny v Pardubicích. Plukovník Patačič s dvěma stovkami chorvatských hraničá-

řů má zatím nařízeno v prostoru Starého Kolína předstírat, že se tu chystá přechod hlavních sil armády, aby odvrátil pozornost Prusů od Přelouče. Trenckův záměr překvapivě napadnout a zničit odloučený pruský prapor rozložený ve vesnici Dobré Pole při polní cestě, která se před Českým Brodem napojuje na pražskou silnici, se nezdařil. Včasné zprávy pruských špehů zmařily chystané přepadení a umožnily praporu, aby se ubránil.

Šest pruských batalionů pod velením generála Kurta Kryštofa Einsiedela, které král zanechal v Praze, zabředalo do nezládnutelných obtíží. Vojáci bezuzdně plenili město, zvláště opuštěné domy a paláce uprchlých šlechticů a měšťanů, a dopouštěli se hrubého násilí na obyvatelstvu. Velitel nejenže nebral Pražany v ochranu, ale navíc nařizoval nové a nové poplatky, dodávky potravin a krmiva a pracovní povinnosti. Praha nevysovně trpěla a nenávist k pruským okupantům rostla den ze dne. Prusové to cítili a ze strachu před povstáním stupňovali své násilí, trestali sebemenší neochotu a odpor, hrozili vypálením města a hrdelními tresty v případě, že by někdo chystal vzpouru. Generál Einsiedel přitom netušil, že královskou armádu stíhají nezdař, které ji nutí ustupovat. Ztráta spojení s hlavními silami ho znervózňovala. Teprve 20. listopadu pronikl do Prahy králův kurýr s rozkazem okamžitě vyklidit město a nastoupit pochod k spojení s hlavními silami v prostoru Kolína.

Generál nařídil jednotkám vše urychleně připravit k odchodu: Stáhnout děla z palebných postavení, naložit veškerý materiál i potraviny na vozy, přebytečné zásoby střelného prachu i zbraně, které nelze odvézt, zničit, obranná postavení a fortifikace pobořit, aby nepřítel jejich obsazením nezískal výhodu. Městské úřady dostaly ultimativní příkaz zaplatit dlužné poplatky, poskytnout pruským vojákům koně, dobytek, vozy, slámu i jídlo a pití. Ještě v posledních hodinách před opuštěním města pruský komisař, doprovázený vojenskou stráží, obcházel radnice pražských měst a vynucoval si vydání peněz z obecních pokladen.

26. listopadu 1744 pruské kolony táhly pražskými ulicemi. V tu chvíli již vnikly do města hlídky uherských husarů a Chorvatů a na několika místech napadly odcházející Prusy. K útokům se přidalo i obyvatelstvo překypující nenávistí k pruským okupantům. Docházelo ke krvavým bitkám, v nichž Prusové utrpěli značné ztráty, neboť Pražané kromě sečných zbraní použili i ukrývaných ručnic. Zavilé nepřátelství provázelo pruské kolony až ke Kutnohorské bráně, kterou opouštěly město.

Ve vzpomínkách Friedricha Trencka, bratrance rakouského velitele pandurů, který se tažení účastnil jako příslušník pruské královské gardy, čteme: „Při tomto tažení jsme nepřítel viděli vždycky jen z dálky. Jeho lehké oddíly trojnásobně převažovaly naše. Znesnadňovaly nám veškeré zásobování. Zima se blížila a my jsme měli za zády zemi, která nám nemohla a ani nechtěla nic poskytnout. Kdyby na nás Rakušané více útočili, věru že bychom se tak brzy nevzpamatovali. Princ Karel by si ušetřil příští porážky. On nás však doprovázel pouze z povzdálí k hranicím a nechal králi dost času, aby nahradil své ztráty, zvláště když Vídeň udělala tu chybu, že nezabránila našim dezertérům v cestě zpět. Praha musela být rovněž vyklizena s velkými ztrátami. Tábor, Budějovice a Hlubokou do byl Trenck se svými pandury a zajal při tom pluky Wallrabe a Kreutz.

Nedostatek proviantu a hlad donutily krále k zpátečnímu pochodu. Drsné počasí šlo vojákům na nervy. Našincům zvyklým vítězit nešlo do hlavy, proč musí ustupovat. Útoky nepřítelských lehkých jednotek usnadňovaly dezerci, takže jsme za několik málo týdnů ztratili přes 30 000 mužů. Trenckův pandurský sbor nám seděl všude za krkem, vyvolával neklid v našich řadách a působil nám velké škody, aniž jsme proti pandurům stačili vystřelit z pušek, natož z děl...“

Některé pruské jednotky už vytáhly z Kolína, některé ještě nedorazily. Ve městě zůstal pruský gardový prapor a král Friedrich, který sem 9. prosince přibyl s celým hlavním stanem a eskadronou své tělesné gardy. Ubytoval se na náměstí v hostinci U zlaté štiky, dvoupatrovém rohovém domě s podloubím. Dopřával si tu pečených bažantů a křepelek, zatímco jeho vojákům kručelo v břiše. Čekalo se na jednotky generála Einsiedla, které dostaly příkaz ustoupit z Prahy. Po sloučení s nimi hodlal král pokračovat v ústupu k hranicím Slezska. Vojenští tesaři urychleně opravovali poškozený dřevěný most přes Labe.

Generál Nádasdy s plukovníkem Trenckem v té době dostali od svého vrchního velitele rozkaz podniknout soustředěný útok lehkých jednotek na Kolín.

Bylo 14. listopadu 1744. Syrový, deštivý den. Kolem jedenadvacáté hodiny v husté tmě se za zvuků janičářské muziky v rozmoklých oraništicích před jihozápadním okrajem města s bojovým povykem rozvínovaly početné houfy pandurů. Pruské polní stráže, které se kryly za nízkými předměstskými domky, zídkami a ploty opadaných zahrad, ztrácely ner-

vy a spustily chaotickou, nemířenou palbu. Trenck s pobočníkem objel na koni své bojovníky, napojené kořalkou a nedočkavě natahující krky, kdy jim velitelé dají povel k útoku. V deštivém počasí nebude na pušky a pistole spolehnoutí, ale handžáry a jatagany udělají svou práci, na to jejich komandant může vzít jed.

Zleva, od pražské silnice, přilétá dunění kopyt a rozjařený křik husarských eskadron, které obchvacují město z protilehlé strany.

„Před námi je Kolín, chlapci moji!“ volá Trenck. „A v něm uvízl jako krysa pruský král. Je v pasti. A my tu past zaklapneme! Do útoku! Za mnou. Naprээéd!“

Vytrhl šavli z pochvy a patami pobídl koně. Rozletěl se do tmy, kde vyšlehávaly ohníčky výstřelů. Pobočník se hnal po jeho levici. Řady pandurů v rudých pláštěnkách s kapucemi na hlavách radostně zavylly a valily se za Trenckem jako přívál vody z protržené hráze. Pruské stráže v panice prchaly uličkami a přes ploty zahrádkami a dvorky a Pražskou bránou do středu města. Tam se již důstojníkům podařilo zastavit úprk, zformovat šiky k protiútku. Jenže panduři zdolali místy již chatrné hradby a vtrhli do brány dřív, než ji Prušáci stačili zatarasit. Několik domů hořelo, požáry prosvětlovaly noc. Rozpoutal se urputný boj v ulicích.

Král, který z arkády ochozu zvonice před kostelem svatého Bartoloměje s kukátkem v ruce sledoval začátek útoku, začínal propadat zoufalství. Roztřásl se mu prsty. Už se viděl v zajetí pandurů, zsměšněný, potupený, bezmocný... Každou chvíli přibíhá určená spojka. Samé pohromy. Velitelé hlásí ztráty, vynucený ústup, žádají posily. Obsluha čtyřdělové baterie nestačí nabíjet rozehřáté hlavně lehkých polních kanonů. Spustil se hustý déšť, pruská střelba ochabuje. Královi vojáci jsou zatlačováni ke Kutnohorské bráně. Panduři je ostřelují z oken domů.

Příslušník královny tělesné gardy Friedrich von Trenck líčí své zážitky: „Boj o Kolín byl hrozný. Naše eskadrona ležela v předměstí. Před večerem byly naše přední stráže zahrnány do města. Husaři pronikli do ulic. Všude se hemžily nepřátelské lehké oddíly a můj velitel mě poslal ke králi pro rozkazy. Po dlouhém hledání jsem našel krále v kostelní věži s dalekohledem v ruce. Nikdy jsem ho ještě neviděl tak neklidného, tak nerozhodného jako toho dne. Jeho rozkaz zněl, abychom okamžitě ustupovali středem města do protilehlého předměstí. Tam jsme měli sesednout z koní a čekat v pohotovosti na jeho rozkazy.“

Když jsme ustupovali, jak přikázal, začalo hustě pršet a byla už pořádná tma. Kolem deváté večer se objevil Trenck se svými pandury a janičářskou kapelou. Zapálili několik domů. Zjistili nás a začali na nás střílet z oken.

Nastal všeobecný zmatek. Město bylo přeplněno, že jsme se téměř nemohli hnout. Brána byla zavřena a do toho ještě navíc střílely čtyři naše kanóny. Trenck dal prokopat hráz, takže jsme kolem půlnoci stáli v přívalu vody, která sahala koním pod břicha. Byli jsme zcela bezmocní. Ztratili jsme sedm mužů a můj kůň byl raněn na krku...“

Velitel pandurů plukovník Trenck zaujal místo v čele svého vojska. Vtom uslyšel podivné zasvištění a vzápětí pocítil pronikavou bolest v levé noze, jako by ho někdo prudce udeřil železnou tyčí. Síla úderu ho srazila na zem. Vykřikl šílenou bolestí, která mu projela tělem až do mozku a přetala jeho vědomí.

Trenckovo zranění bylo velice těžké. Koule z pruského polního děla mu přerazila levou nohu. Ležel v bezvědomí, s nohou nepřírozně zkroucenou, zalitou krví, úlomky kostí čněly z potřhané juchtové holínky. Zvěst o velitelově zranění se bleskem rozletěla mezi pandury. Zastavili útok. Bez svého velitele odmítli bojovat. Stahovali se dozadu, chtěli vědět, co je s velitelem.

Felčar rozřízl raněnému holínku a podvázal tepnu, aby zastavil krvácení. Při pohledu na ránu se i jemu stahovalo hrdlo a roztrásaly prsty. Zkušenost mu říkala, že nohu bude nutno uříznout. Bezvhládné tělo těžce raněného plukovníka panduři položili opatrně na nosítka. Na žebříňáku ho dopravili do blízkého zámečku Pašinka, kde byla narychlo zřízena polní nemocnice.

Druhý den ráno přitřhl ke Kolínu sbor generála von Nassau. Král byl zachráněn. Pruská vojska, oslabená a zkrvavená, spěšně opouštěla Kolín po mostě přes Labe, který dal král hned po svém příchodu prozíravě opravit. 21. listopadu 1744 poslední pruští vojáci překročili Labe. Za ústupu na Týnec král, který již opět našel ztracené sebevědomí, přiklusal na koni ke kornetu Friedrichu von Trenckovi.

„Ten jejich povedený pan bratranec,“ prohodil jízlivě, „nám v noci málem zasadil smrtelnou ránu, ale podle toho, co říkali dezertéři, padl. Jak jste si vy dva byli jako příbuzní blízci?“

„Vůbec jsme si nebyli blízci, Veličenstvo. Jak jsem již Vašemu Veličenstvu řekl, nikdy jsme se nesetkali.“

„No, dobrá, dobrá,“ zamručel král. Z výrazu jeho špičatého obličejce s ostrým dlouhým nosem však bylo patrné, že mu příbuzenství jeho korнета s velitelem pandurů není dvakrát po chuti.

V zámečku Pašinka se zatím plukovník Trenck probral z bezvědomí. Ležel v bílé panské posteli, tak jak ho přivezli z bojiště, špinavý, rozcuhaný, se strniskem na bradě i tvářích a splihlým knírem, vyslečen do spodního prádla zastříkaného krví. Odhodil pokrývku, zvědav, co má s tou zatracenou hnátou. Spatřil nohavici plátěných spodků utrženou u kolena a pod ní balík fáčů, místy zarudlý prosáklou krví. Ostrá bolest ho vzápětí poučila, že tou nohou nesmí ani trochu pohnout. Jako by měl lýtko v ohni a někdo mu navíc žhavými kleštěmi škubal z kostí maso. Tak tohle mu byl čert dlužen! Takovouhle lapálii, zatracenou, svinskou! S obličejem zkřiveným bolestí hledal pohledem podplukovníka d'Olnea, svého zástupce, který přistoupil k loži a zhrozil se plukovníkovy smrtelné bledosti a ztrhaných rysů.

„Co je s Fritzem?“ zachrčel netrpělivě Trenck. „Dostali jste ho?“

„Nedostali, plukovníku. Když se rozneslo, že jste raněn, vypukla panika. Panduři v první chvíli mysleli, že vás to zabilo. Nechali boje. Bez vás nechtěli jít dopředu!“

„Můj Bože! Co to povídáš?“ Nával zlosti Trenckovi na chvíli pomohl zapomenout na nesnesitelné řezání a škubání v noze. „Já snad přijdu o rozum! Jedna pitomá, zparchantělá koule z jednoho mizerného posraného pruského laufu a největší vítězství mého života je v hajzlu. A vy... vy... au!“ Trenck sebou v rozčilení zamítal, ale hned zavyl a svrástil obličej. „Všecko jste posrali, podplukovníku,“ zabručel rezignovaně. „Nemám jiné slovo. Mohlo být po válce. Královna by vás pozlatila a lidi by vás nosili na rukou. Ech, darmo mluvit! Nechali jste ufrknout zlatého ptáčka z klece, vy idioti, vy tulpasové, skopové hlavy!“

Tentokrát se pruskému králi tažení do Čech dokonale nepovedlo. Schlíplé kolony jeho armády, notně prořídle ztrátami, nemocemi i dezercemi, do začátku prosince vycouvaly z Čech a směřovaly do Slezska. Královna Marie Terezie byla oslněna nadějnou vyhlídkou na znovudobyť Slezska. Vyčerpané Prusko se sotva drželo na nohou, když se Anglie s Holandskem, Sasko a Rusko rozhodly utvořit s Rakouskem alianci

proti pruskému králi, jehož mocichtivosti považovaly za nutné nasadit ohlávku. Navrhovalo se odejmout mu Východní Prusko a připojit je k Polsku, které by v náhradu za to postoupilo část svého území Rusku. Ruská carevna už také 25. prosince nařídila uvést do pohotovosti 40 000 mužů regulérní armády, 17 000 kozáků a 4 husarské pluky a přesunout tyto síly k pruským hranicím.

8. ledna 1745 byla aliance ve Varšavě stvrzena smlouvou. Sasko se přitom zavázalo zaplatit roční příspěvek jeden a půl milionu zlatých a kromě toho dát k dispozici 30 000 mužů pro obranu Čech. Jeho požadavek na přisvojení knížectví zaháňského a Hlohova Marie Terezie odmítla. Ze Slezska nedá nikomu dobrovolně ani drobínku. Jediné, co mohl saský kurfiřt a polský král August III. získat, byla pruská léna v Lužici. Nepříliš uspokojené Sasko proto přistupovalo k dohodě ze všech účastníků nejméně nadšeně.

20. ledna 1745 v Mnichově zemřel nenadále jeden z úhlavních nepřátel Marie Terezie, teprve osmačtyřicetiletý císař Karel VII., který svého času dočasně s pomocí Francouzů uchvátil Čechy a přisvojil si titul českého krále. Tato událost řádně zamíchala válečnými kartami. Sedmáctiletý Max Josef, který po otci zdědil kurfiřtské křeslo i s vládou nad Bavorskem a prázdne tituly krále českého a arcivévody rakouského, neměl o politice ani ponětí. Ačkoli jeho maršál Seckendorf v družné pospolitosti s Francouzi byl odhodlán pokračovat ve válce s Rakušany, Max Josef, na radu své matky, která byla, jak víme, sestřenicí Marie Terezie, byl čím dál víc nakloněn uzavření míru. Jednání o něm se vleklo až do konce března. Mladý kurfiřt dal nakonec na Francouze a Prusy, kteří do něj hučeli, aby nechal mluvit zbraně. Nestál si koneckonců vojensky tak špatně. Na Dunaji a Mohanu měl vojsko, které se silou téměř vyrovnalo Rakušanům. Francouzský maršál přitom koncem března překročil se svou armádou opět Rýn a snažil se spojit s Bavorsy. Brutalita Francouzů však na německém území vyvolávala rostoucí odpor. Kolínský kurfiřt dokonce poslal na pomoc Rakušanům dvanáct tisíc mužů. Od Bavorska se odvrátil i mohučský arcibiskup. Rakouští generálové Batthyany a Browne si za daných okolností snadno poradili se svými bavorskými protivníky. Jejich vojska v krátké době ovládla celé Bavorsko až po řeku Lech. Kurfiřt byl nucen uprchnout na neutrální půdu do Augsburgu. Na bedra obyvatelstva dolehly kontribuce ve výši dvou milionů zlatých. Sám

rakouský ministr Starhemberg se obával, že je to pro Bavorsy příliš velká zátěž, ale Marie Terezie byla ve svých rozhodnutích tvrdá a na rady starých pánů kolem svého trůnu už dávno příliš nedala.

Císař Karel VII.

Rakouské úspěchy přiměly Sasko, aby se opět těsněji přimklo k Vídni. Také námořní mocnosti, Anglie a Holandsko, které ještě v březnu daly Vídni najevo, že podporují bavorské a saské nároky, se nyní v této věci rychle stáhly zpět.

V polovině dubna byly poslední bavorské voje zcela rozdrčený. Mladický kurfiřt Max Josef tu stál s holýma rukama. Nezbylo mu nic jiného než se pokořit.

12. dubna 1745 se rozpačití a zakřiknutí bavorští zástupci dostavili do Füssenu k jednání o míru. Předem byli odsouzeni k trapné roli přitakávačů, neboť Marie Terezie nebyla ochotná k žádným ústupkům.

Jednu chvíli rokování ustrnulo na mrtvém bodě. To když mladý kurfiřt zkusil potají znovu získat podporu Saska. Marie Terezie se to však dozvěděla a vzplanula hněvem. Konec žertů! Jestli Max Josef nechce mír, bude mít válku až do konce. Okamžitě jmenovala svého úspěšného maršála Trauna vrchním velitelem v Bavorsku, odhodlána nemilosrdně dokončit kurfiřtovu porážku. Naštěstí pro Bavorsko 22. dubna, den předtím, než maršál odcestoval z Vídně k armádě, kurfiřt ve Füssenu podepsal mírové podmínky.

Füssenským mírem si Marie Terezie zajistila hned dva hlasy pro volbu svého manžela Františka Štěpána na uprázdněný císařský trůn, hlas kurfiřta bavorského a jeho příbuzného kurfiřta kolínského. Samostatné ambice saského kurfiřta Augusta III. pohasly, jakmile Rusko dalo najevo, že by nepřihlíželo nečinně k tomu, kdyby se polský král měl stát císařem. August, i když se nechtěl vysloveně zříci císařské koruny, kdyby mu byla nabídnuta, slíbil, že nikterak nebude bránit kandidatuře velkovévody Františka Štěpána, ale že ji v dohodě s králem anglickým jakožto kurfiřtem hannoverským a ostatními kurfiřty podpoří.

Pruský král Friedrich se dostával do izolace. Měl sto chutí také už uzavřít mír a svůj hlas by rovněž ochotně věnoval velkovévodovi, jen kdyby se Marie Terezie natrvalo zřekla Slezska. Na jaře se s touto nabídkou obrátil na anglickou vládu. Její mluvčí lord Haring odpověděl odmítavě: Prusko porušilo vratislavský mír, takže Anglie nemůže udělat nic víc než mít vídeňský dvůr k tomu, aby se spokojil s potvrzením tohoto míru.

Nebyl to jediný nezdar, který Friedricha v poslední době potkal na diplomatickém poli, když předtím ostrouhal kolečka na poli válečném. Francie odmítla jeho požadavek, aby vyslala vojsko do Rakouska a do Čech. Zamýšlela napříště válčit pouze ve Flandrech, což bylo Friedrichovi pramálo platné. Citelně ho zasáhla i neochota Ruska vyjít vstříc jeho prosbě a ujmout se zprostředkovatelské role. Největší ranou však pro něj byl füssenský mír. Všechny jeho plány se bortily. Kéž by se mu aspoň podařilo poštvat proti Rakousku Turky. „V této kritické a bouřlivé situaci,“ uvažoval Friedrich 15. května 1745, „může jen diverze velkého Turecka zasadit uherské královně smrtelný úder...“ Měl pravdu.

I ve Vídni ustaraně obraceli pohled k tureckým hranicím. Vždyť Uhersko bylo nyní bez vojenské ochrany, takže turecký vpád by nebylo

čím zastavit. Avšak Veliká Porta, naštěstí pro Rakousko, měla dost starostí sama se sebou. Odhodlala se pouze, a to ještě jen na nátlak Francie, nabídnout své zprostředkování, nic víc. Na válku neměla chuť. Friedrich byl zcela bezradný. „Ať se stane, co chce,“ řekl svému ministru Podewilsovi unaveně, „já nevím, co mám dělat.“

Bezradnost však neznamenala tupou rezignaci. Armáda byla pro pruského krále stále ještě stéblem naděje, jehož se nepouštěl. „Pomyslete na uherskou královnu,“ povzbuzoval ministra i sebe, „na tuto ženu, která neklesla na mysli, ani když její nepřátelé stáli před Vídní a uchvátili její nejbohatší provincie. A vy nechcete mít odvalu jako tato žena?“

Od chvíle, kdy odtáhl z Čech, myslel ustavičně na to, jak co nejdříve svou oslabenou a pocuchanou armádu postavit opět na nohy. Již v polovině března měl opět pohromadě 63 000 pěšáků a 24 000 jezdců. Chybělo mu zatím 1200 koní. Pilně sháněl peníze na další zbrojení.

Poté co byla pruská vojska koncem roku 1744 vyhnána z Čech, dlouhé týdny odpočívala, stejně jako Rakušané, v zimních táborech. Jen oddíly chorvatských pandurů, jimž v Trenckově nepřítomnosti velel podplukovník baron d'Olne, podnikaly diverzní výpravy do pruského týlu.

Ještě v květnu 1746, vzdor tomu, že Bavorsko i Sasko již vypadly ze hry, válka o rakouské dědictví neutuchala. Král Friedrich soustřeďoval své útočné síly ve Slezsku. V klášteře Kamenz si zřídil hlavní stan. V širokém okolí vyrůstaly plné tábory útvarů pěchoty, lehké i těžké kavalerie a dělostřelectva, připravující se k nadcházejícímu tažení.

Spojená rakousko-saská armáda, která vytrhla do pole z prostoru soustředění u Hradce Králové, po překročení Krkonoš 26. května 1745 zaútočila na malou slezskou pevnost Kosel a dobyla ji. Do zajetí přitom padlo devatenáct pruských důstojníků a čtyři sta mužů. Citelná byla pro Prusy i ztráta sedmadvaceti děl. Zvláštní zásluhy na dobytí pevnosti byly přiznány pandurům. Mezi nejjudatnějšími byl v hlášeních jmenován velitel jedné z pandurských rot hejtman Laudon. V čele svých vojáků vyrazil na zteč, neohroženě se vrhl do vodního příkopu, přeplaval jej a v nepřátelské palbě si přistavil k pevnostní zdi žebřík a jako první se vyšplhal nahoru, následován svými vojáky. Zmocnili se nepřátelské baterie a z jejích děl zahájili palbu na nádvoří pevnosti. Tím zcela rozvrátili pruskou obranu a umožnili dalším jednotkám, aby ztekly valy a zmocnily se pevnosti.

Panduři, stále ještě bez Trencka, který si doléčoval zraněnou nohu, zaznamenali v těch dnech ještě navíc jedno nebo dvě menší vítězství nad Prusy. Rakousko-saská spojená armáda měla v dané chvíli navrch.

Spěšný jízdní kurýr právě doručil polnímu maršálu hraběti Esterházy, který velí sboru složenému z lehkých uherských jezdeckých jednotek, důležitou zprávu: Král Friedrich přijel k armádě a jeho jednotky urychleně pochodují do Slezska. Generál von Nassau postupuje na pevnost Kosel.

Polní maršál rozčileně pošubává konečky svého prošedivělého husarského kníru. Jeho sbor se zrovna nenachází v nejlepším stavu. Na uherské jednotky se nemůže spolehnout. Rozmáhá se v nich nekázeň a dezerte, takže regulérní armáda musí místo zasazení do bojů chytat na polských, moravských a maďarských hranicích dezertéry. Maršál sám již před časem požádal prince Karla i královnu o posily. Nedostal zatím ani jedinou kompanii. S čím má zadržet Friedrichovu armádu? Disponuje jediným plukem, na který se dá spoléhat. To jsou panduři. Všecko ostatní je drůbeží hejno, které se rozuteče při první dobře mířené salvě kanonů.

Polní maršál se ve svém velitelském stanu nahlas rozčiluje nad situací, která ho nutí k obtížnému rozhodnutí. Podřízení generálové a důstojníci, všichni stejně jako on oblečení do červených husarských kalhot a světlemodrých přiléhavých kabátů, atil, se šňůrami, žluté šňůrové opasky kolem boku a na nohou žluté čizmy, stojí v hloučku kolem stolu, na nějž maršál zlostně pohodil rozvinutou mapu, a se zasmušilými obličejí pozorně naslouchají jeho horlení.

„Já se nemohu pustit do žádné rozhodující bitvy s tak velkou přesilou. Nedám se ani zavléci do zdoluhavé obrany pevnosti Kosel. Jediné, co mohu udělat, je, že Prusům poněkud ztížím jejich záměr. Ale to je také všechno!“

Shromáždění souhlasně hlučí. Pan maršál má pravdu. Proč nás vrchní velení nechává osudu, když zná situaci a ví, oč tu běží? Generál von Buckow a generál von Kheul, oba v rakouských bílých kabátech, se hlásí o slovo. Nesouhlasí s proneseným míněním. Prusům je třeba se postavit všemi silami.

Názor utonul v přívalu nevole. Dokud sbor nebude doplněn pravidelnými jednotkami, nemohou s Friedrichem měřit síly jako rovný s rovným.